

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

ДОНЕЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ВАСИЛЯ СТУСА

ШЕВЧЕНКО АНАСТАСІЯ ВАСИЛІВНА

Допускається до захисту:

В.о. завідувача кафедри міжнародних відносин

та зовнішньої політики

д.е. н., доцент

Лимар В.В.

« ____ » _____ 2022 р.

БРИТАНСЬКА ЗОВНІШНЯ ПОЛІТИКА ПІСЛЯ ВРЕХІТ

Спеціальність 291. Міжнародні відносини, суспільні комунікації та
регіональні студії

Магістерська робота

Науковий керівник:

Прихненко М.І., старший викладач

кафедри міжнародних відносин та зовнішньої політики

к.політ.н.

Оцінка: ____ / ____ / ____
(бали/за шкалою ECTS/за національною шкалою)

Голова ЕК:
Федуняк С.Г., д.політ.н., професор

_____
(підпис)

Вінниця – 2022

АНОТАЦІЯ:

Шевченко А.В. Британська зовнішня політика після BREXIT. Спеціальність 291 Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії, спеціалізація «Міжнародні комунікації та медіація в умовах конфліктного врегулювання». Донецький національний університет імені Василя Стуса, Вінниця, 2022.

У кваліфікаційній (магістерській) роботі досліджено трансформацію зовнішньополітичного курсу Сполученого Королівства після закінчення Холодної війни, охарактеризовано процес BREXIT: чинники та фактори, які вплинули на позиціонування держави на сучасному етапі, окреслено роль Великої Британії в російсько-українській війні та проаналізовано здатність держави діяти «глобально» сьогодні в рамках теперішніх викликів та загроз.

Ключові слова: зовнішньополітичний курс, BREXIT, Глобальна Британія, ЄС, США, імперська спадщина, російсько-українська війна.

108 с., 2 додатки, Бібліографія: 105 джерела.

ABSTRACT

Shevchenko A.V. British foreign policy after BREXIT. Speciality 291 International relations, specialization “International communications and mediation in conflict resolution”. Vasyl’ Stus Donetsk National University, Vinnytsia, 2022.

The transformation of the foreign policy of the United Kingdom after the end of the Cold War, the BREXIT process: factors which influenced the state’s positioning at the current stage, the role of Great Britain in the Russian-Ukrainian war and the state's ability to act “globally” today within the framework of current challenges and threats are investigated in the qualifying (master’s) paper.

Key words: foreign policy, BREXIT, Global Britain, the EU, the USA, imperial legacy, russian-Ukrainian war.

108 pages, 2 adds, 12 figures, Bibliography: 105 items.

ЗМІСТ:

ВСТУП	5
РОЗДІЛ 1 ІСТОРИОГРАФІЯ, ДЖЕРЕЛЬНА БАЗА ТА МЕТОДОЛОГІЯ ДОСЛІДЖЕННЯ	11
1.1. Стан вивчення проблеми	11
1.2. Характеристика джерел	15
1.3. Методологічні засади дослідження	22
РОЗДІЛ 2. ЗОВНІШНЯ ПОЛІТИКА ВЕЛИКОЇ БРИТАНІЇ ПІСЛЯ ЗАКІНЧЕННЯХОЛОДНОЇВІЙНИ	25
2.1.Розробка стратегії Сполученого Королівства в рамках нового світоустрою: статус middle-state. Адаптація доктрини В. Черчилля в постбіполярний період.....	25
2.2. Характеристика зовнішньої політики Великої Британії 1991-2016 рр.....	36
2.2.1. «Ліберальний інтервенціоналізм» у зовнішній політиці Сполученого Королівства після закінчення Холодної війни.....	36
2.2.2. Традиції та ідеї «глобалізму» у зовнішній політиці Великої Британії за правління Д. Кемерона: «ліберальний консерватизм».....	41
2.2.3. Т. Мей: «консервативний інтервенціоналізм» у зовнішньополітичній стратегії Сполученого Королівства.....	44
РОЗДІЛ 3. БРИТАНСЬКА МОДЕЛЬ ЗОВНІШНЬОЇ ПОЛІТИКИ ПІСЛЯ BREXIT	48
3.1 Переосмислення «імперського минулого» в сучасній політичній риторичі Сполученого Королівства.....	45
3.2 Концептуальна основа постбрексівської зовнішньої політики. «Глобальна Британія в епоху конкуренції»: від ідеї до реалізації.....	55

РОЗДІЛ 4. ТРАНСФОРМАЦІЯ БРИТАНСЬКОЇ ЗОВНІШНЬОЇ ПОЛІТИКИ В РАМКАХ СУЧАСНИХ ВИКЛИКІВ ТА ЗАГРОЗ.....	63
4.1 Політика Великої Британії у війні росії проти України (до повномасштабного вторгнення 24 лютого 2022 р.)	63
4.2 Місце Сполученого Королівства у російсько-українській війні (з моменту повномасштабного вторгнення 24 лютого 2022 р.).....	68
4.3 Зовнішня політика «гнучкої залізної леді» - Л. Трасс	75
4.4Прем'єрство Р. Сунак: відновлення глобального іміджу серед політичного хаосу в зовнішньополітичній стратегії Великої Британії.....	78
ВИСНОВКИ.....	84
СПИСОК ДЖЕРЕЛ І ЛІТЕРАТУРИ.....	89
ДОДАТКИ.....	101

ВСТУП:

Актуальність дослідження: Після закінчення Холодної війни у глобальному балансі відбулись різкі зміни. Деякі з них виявились тимчасовими, тоді як інші стали частиною довгострокової тенденції до багатопольного світу. Ера домінування США, на думку багатьох експертів, підходить до кінця і мало ймовірно, що домінування «наддержав» взагалі буде відновлено, бо багато структурних змін відбулось у світі.

Сьогодні Велика Британія є однією із провідних країн світу, яка визначає принципи формування нового світового порядку. Будучи високорозвиненою державою, яка зіткнулась з багатьма економічними, політичними труднощами (в тому числі і втратою статусу «наддержави») – Сполученому Королівству вдається зберегти вплив та особливу думку на міжнародній арені. Але в теперішніх умовах перед британською зовнішньою політикою виникають серйозні дилеми та складнощі, коли під питанням ставляться старі союзи, припущення та пріоритети: скорочення політичного центру в більшій частині Європи внаслідок BREXIT; агресивна політика росії, яка використовує негуманні методи управління силою, кіберзлочинництво та нестабільність деяких режимів на Близькому Сході задля реалізації власних інтересів; Китай, який піднявся за рахунок розвитку технологій. Але найбільшою проблемою можна відзначити нехтування законами, договорами та міжнародними інституціями, які були побудовані після Другої світової війни, щоб уникнути можливостей воєнних конфліктів та зберегти мир. У світі, який піддається швидким змінам, де старі інституції борються за своє місце, позиція Великої Британії буде залежати від її внеску в глобальні рішення, не покладаючись на славу минулого. Нездатність відстоювати свої позиції буде розглядатись як ознака слабкості та занепаду, особливо, коли гостро стоїть потреба визначення становища, і водночас, майбутньої ролі держави у світі.

Зазвичай з моменту закінчення Другої світової війни, зовнішня політика Сполученого Королівства концентрувалась на основі доктрини

В. Черчилля, яка окреслює взаємодію держави із англomовним світом (в особливості з США), Співдружністю та Європою, що тривалий час допомагало утримувати рівновагу між обома світами, формуючи своєрідний «міст між Америкою та Європою». Це дозволяло Британії «вилікуватись» після наслідків Другої світової війни та відігравати важливу роль разом з США в якості захисника демократичного світу проти «радянської загрози». Але з моменту закінчення Холодної війни, пріоритети держави зазнали деяких змін: СРСР зник з політичної мапи світу, Європа зіштовхнулася з значними труднощами: починаючи від значних потоків біженців, що перетворились в неконтрольований рух, закінчуючи економічною кризою 2008 р. Окрім, європейська організація все більше вимагала колективної згуртованості та все більше втручалась у внутрішні інтереси держав-членів, що постійно незадоволено відгукувалось в британській спільноті. Весь спектр подій, підвищило прагнення Сполученого Королівства посилити власні позиції на міжнародній арені та відокремитись від європейської організації для повного контролю власних дій.

З моменту проголошення Британії виходу з Євросоюзу, виклики для Великої Британії підвищились: актуалізувались питання якими будуть відносини з безпосередньо організацією та європейськими партнерами і наскільки міцно буде зберігатись безпековий компонент на континенті, враховуючи втрату однієї з двох найбільших військових сил Європи, ядерної держави та постійного члена Ради Безпеки ООН. Окрім, BREXIT викликав сумніви щодо значимості держави у міжнародних справах, мінімізуючи міжнародний вплив через відсутність додаткового майданчика через який можна просувати свої інтереси.

Як держава middle-state, Сполучене Королівство має продемонструвати, що вона здатна ефективно співпрацювати з партнерами, ефективно використовувати власні інструменти впливу для формування майбутнього напрямку міжнародної системи та чітко реагувати на раптові

кризи та зловживання її цінностями, щоб вистояти перед масштабами викликів, які стоять перед світом та проявити свій лідерський потенціал, який прагне відновити ще з часів закінчення Другої світової війни, підсилюючи моментом виходу з Європейського Союзу.

Сьогодні весь світ є свідком масштабного військового вторгнення росії на територію України, але це не просто війна між двома державами – це великий міжнародний конфлікт, результат якого безпосередньо вплине на велику кількість держав та на їх провідні позиції. РФ кинула виклик усьому колективному Заходу, погрожуючи встановити контроль над ними, що знову актуалізує перерозподіл сфер впливу.

У свою чергу, для Великої Британії ця ситуація надає можливість знайти нових партнерів, посилити взаємозв'язки з старими партнерами та збільшити вплив в Європі після неоднозначних наслідків BREXIT. І враховуючи всі ці умови, сьогодні як ніколи актуалізується статус та визначення ролі Сполученого Королівства на міжнародній арені, якому надається шанс продемонструвати всьому світу власну міць та посилити власні позиції в рейтингу перерозподілу сил в міжнародній системі.

Об'єкт дослідження: зовнішня політика Великої Британії

Предмет дослідження: британська зовнішня політика після BREXIT.

Мета дослідження: проаналізувати особливості зовнішньополітичного курсу Великої Британії після BREXIT.

Для досягнення мети необхідно вирішити наступні **завдання:**

- 1) Проаналізувати ступінь розробки проблеми та охарактеризувати джерельну базу;
- 2) Охарактеризувати зовнішню політику Великої Британії після закінчення холодної війни;
- 3) Проаналізувати наслідки BREXIT та його вплив на міжнародні процеси;

4) Визначити особливості моделі зовнішньої політики Великої Британії після BREXIT;

5) Проаналізувати нові пріоритети зовнішньої політики Сполученого Королівства у зв'язку з приходом до влади Л. Трасс та Р. Сунак.

Хронологічні межі: охоплюють період з 1991 р. – по сьогодні. Нижня межа дослідження пов'язана з ліквідацією старої моделі системи міжнародних відносин внаслідок завершення Холодної війни. Верхня межа пояснюється загостренням питання безпеки та стабільності на європейському континенті в результаті вторгнення росії в Україну в лютому 2022 року, що вимагає рішучих та ефективних дій з боку провідних держав, в тому числі і Британії, яка має шанс демонструвати глобальні амбіції.

Територіальні межі: мають глобальний характер, що обумовлено об'єктом та предметом дослідження.

Наукова новизна дослідження:

- поглиблено та розширено вивчення трансформаційних процесів статусу Сполученого Королівства після Холодної війни, BREXIT та їх вплив на зовнішню політику держави;

- здійснено детальний огляд зовнішньополітичних стратегій та ідеологій провідних політичних діячів, котрі формували зовнішню політику держави в той чи інший період часу та наслідки їх дій на сучасне становище Британії у світі;

- проаналізовано концепцію «Глобальна Британія», де окреслено потенційні та реальні можливості держави на міжнародній арені сьогодні;

- визначено місце та роль Сполученого Королівства на міжнародній арені у вигляді гаранта безпеки та надійного партнера в рамках російсько-української війни;

- здійснено огляд потенційних можливостей впливу та трансформації статусу Великої Британії;

- проаналізовано зміни зовнішньополітичної стратегії Сполученого Королівства у зв'язку з приходом до влади Л.Трасс та Р. Сунак.

Наукова-практична значущість дослідження: фактичний матеріал дослідження поглиблює наукові розробки щодо особливості зовнішньої політики Сполученого Королівства серед держав ЄС після закінчення Холодної війни, є внеском у вивченні розвитку євроскептицизму та їх наслідків у вигляді BREXIT. Матеріали, які представлені в роботі, можуть бути корисним при аналізі ролі і місця Сполученого Королівства у сучасному світовому процесі. Дослідження базується на аналізі джерел, включаючи британські документи, інтерпретація та висновки яких можуть бути використані для майбутніх наукових розробок таких питань як британська зовнішня політика. Кваліфікаційна може бути актуальна на історичних факультетах навчальних закладів, її результати можна використати в навчальному процесі при вичитуванні лекцій і підготовці спецкурсів з міжнародних відносин. Дослідження може представляти інтерес для вітчизняних істориків, науковців, викладачів, дипломатів.

Апробація результатів дослідження:

1. Шевченко А.В. Роль Великої Британії в російсько-українській війні//Вісник студентського наукового товариства Донецького національного університету імені Василя Стуса. Том 1/ Ред. кол. Хаджинов І.В. (голова) та ін. Вінниця: ДонНУ імені Василя Стуса, 2022. Вип. 12. Т. 1. 283 с.
2. Shevchenko A. Global Britain's foreign policy: a middle power in international competition. 6th International Scientific Conference for Bachelor, Master, Graduate Students and Youth Researchers "Topical issues of humanities, technical and natural sciences": [Book of Abstracts] et al. Vinnytsia: Nilan-LTD, 2022 (стаття надійшла в редакцію)
3. Шевченко А.В. Британська зовнішня політика після BREXIT. Вісник студентського наукового товариства Донецького національного

університету імені Василя Стуса. Том 1/ Ред. кол. Хаджинов І.В.
(голова) та ін. Вінниця: ДонНУ імені Василя Стуса, 2022. Вип. 14. Т. 2.
(надійшла в редакцію)

РОЗДІЛ 1. ІСТОРИОГРАФІЯ, ДЖЕРЕЛЬНА БАЗА ТА МЕТОДОЛОГІЯ ДОСЛІДЖЕННЯ

1.1. Стан вивчення проблеми

Зовнішня політика Сполученого Королівства та її місце у сучасному світопорядку – залишається однією з найактуальніших у вивченні постбіполярної системи міжнародних відносин у зарубіжних колах. Після закінчення Холодної війни, колишня імперія намагалась адаптуватись до нових змін, які дезорієнтували зовнішньполітичний курс Британії, адже попередні цілі, які були поставлені перед нею: забезпечення безпеки та захисту ліберальних цінностей у світі у боротьбі проти спільної загрози з США у вигляді Радянського Союзу – втратив своєї актуальності. Тим більше, виникнення нових держав після розпаду «колишньої радянської імперії» зумовлював проявити гнучкість у проведенні зовнішньої політики та визначити нові пріоритети та задачі для прояву своїх глобальних амбіцій. Саме цей аспект питання було розглянуто такими дослідниками як Капітонова Н. [6], Романова О. [10], Wright В. [102], Баталов Е. [2].

Окрім, величезна увага була прикута приходом до влади вперше за тринадцять років представника Лейбористської партії – Т. Блера. Він та його наступник Г. Браун зіткнулись із значною проблемою самовизначення Великої Британії на міжнародній арені в рамках нового світоустрою. Розпад біполярної системи – спричинили суттєві зміни як на континенті, так і у світі: на світовій арені сформувався один ключовий гравець – США, з якими Британія до сьогодні підтримує сильний зв'язок, та Європейський союз, який активно розширюється та посилює колективізм усередині, змушуючи державу постійно відстоювати свої права і уникати сильнішої інтеграції. Попри це, ЄС надавав Лондону привілеї, що дозволяли маневрувати у вирішенні ключових питань на континенті та посилення іміджу у світі. Та як стверджують наступний ряд вчених: Daddow O. [36], Modler H. [63], Gifford S. [48], Громико А. [5] при вивченні зовнішньої політики Сполученого

Королівства в перші десятиліття з кінця Холодної війни – держава не могла адаптуватись до нових змін, постійно посиляючись на старі постулати «глобальної Британії», що свідчить погіршення взаємовідносин з ЄС (частково через нав'язливу міграційну політику ЄС) та через невдалу операцію в Ірані разом з США. Більш того, так звана “етична” політика, на думку дослідників, була спробою «повернути колишні наративи політики тандему Вашингтон-Лондон, як в часи Холодної війни, коли вони боролись проти радянської загрози». Новаторство тільки цієї загрози зосереджувалось у вигляді «тероризму та у боротьбі проти тих, хто порушує ліберальні цінності». Це означає, що Лондон, попри втрату свого статусу «наддержави» ще з кінця Другої світової війни, не міг позбутись імперської спадщини та прагнень реалізовувати амбіції на глобальному рівні. І навіть здебільшого єврооптимістична політика лейбористів не змогла позбути державу від бажання відігравати провідну роль та вирішувати світові справи поза межами континенту.

З поверненням до влади Консерваторів на чолі Д. Кемерона, суттєвих змін у зовнішньополітичному курсі не відбулось. Економічна криза 2008 р. ще більше відокремила Британію від європейського проекту, а всередині партії дедалі більше агітували за проведення референдуму щодо членства в організації. Та взаємовідносини з США в період правління Д. Кемерона демонстрували значну напругу: Б. Обама не підтримував ідею консерваторів і наголошував, що BREXIT – це крок назад в американо-британських відносинах, акцентувавши, що при виборі союзника, Штати нададуть перевагу Європі. Зрештою, під натиском своєї партії, Д. Кемерон оголошує референдум, попри прагнення зберегти державу у складі союзу. Його неоднозначну позицію щодо Європи, погіршення «особливих відносин» та внутрішню боротьбу проти BREXIT досліджували: Daddow O. [37], Gordon R. [52], Kellner P. [59].

З відставкою політика та оголошенням перемоги євроскептиків, до влади приходить Т. Мей. Варто зазначити, з цього моменту розпочинається період внутрішньої боротьби британців, пошуком нового місця держави у світі, визначення нових зовнішньополітичних пріоритетів та орієнтирів розвитку, перегляд колишніх зв'язків та складний процес переговорів з Європою. Як наголошували у своїх працях: Atkins J. [20], Gill M. [49], Harrois T. [53], Thibaud H. [87], Шибаєва В. [13], Beddoes M. [62], Wilson J. [101] з 2016 року Британія в центрі невизначеності та найбільшої роз'єднаності. Шотландія та Північна Ірландія, які прагнули залишитись у складі ЄС, виступили єдиним фронтом проти рішення Британії. Це викликало внутрішній розкол та можливість розпаду Сполученого Королівства як єдиного цілого. Перед Т. Мей було поставлено надзавдання – знайти взаєморозуміння між усіма сторонами та зберегти з усіма хороші відносини. Зрештою, політичині це не вдалось, тому вона залишає пост прем'єр-міністра.

Після невдачі попередниці, до влади приходить Б. Джонсон. Прем'єр-міністру вдалось домовитись з урядом про угоду з Європою, але Джонсон проводив достатньо різку політику, яка акцентувала основну увагу на тому, що це Європа більш зацікавлена у посиленні зв'язків з Лондоном, а не навпаки. Взаємовідносини з європейським континентом були напружені, чимало недомовленостей було навколо Північної Ірландії, що викликало незадоволеність обох сторін. «Особливі відносини» покращились з очоленням влади Д. Трампом, який підтримав Британію у прагненні діяти окремо та проводити більш глобальну політику. Значною подією для держави стала публікація концепції «Глобальна Британія», в якій було окреслено основні напрямки розвитку та взаємодії Лондона з зовнішнім світом. В основному, це була підтримка тісних взаємовідносин з Заходом, проведення тіснішої політики з США в Індо-Тихоокеанському регіоні та розширення кола партнерів у Європі, особливо поза ЄС. Головна ідея – Сполучене Королівство повинно діяти глобально, вирішуючи світові справи.

Та, за працями дослідників, які оцінювали даний період розвитку держави: Gordon R. [52], Allen B. [16], Вендик Ю. [4] - Британія зіштовхнулася з новими викликами: скептична позиція з боку лейбористів та частини населення, які прагнули повторного референдуму, економічні проблеми, які назріли внаслідок митних тарифів, затримкою домовленостей з ЄС. Значним протистоянням став COVID-19. За словами дослідників, саме цей період економічної нестабільності в результаті складного BREXIT та втрати значної частки фінансів внаслідок боротьби з коронавірусною кризою – поставили під сумнів можливість реалізації ідеї «Глобальна Британія». Більш того, Б. Джонсон потрапив у скандал, пов'язаний з вечіркою в період заборони проведення в громадських місцях будь-яких розважальних вечорів, що похитнуло довіру з боку населення до політика.

Але найбільшим викликом за період правління прем'єр-міністра, за словами вчених: Castle S. [33], Finnis A. [45], Nicholson K. [66], Ondarza N. [67] - стало російське вторгнення до України 24 лютого 2022 року. З одного боку, це період економічної, політичної, геополітичної нестабільності, виклик усім європейським державам, прихильникам ліберальних концепцій, загроза безпеці на континенті, а з іншого – це велика можливість для Британії:

- А) продемонструвати свій вплив поза межами ЄС;
- Б) посилити взаємовідносини з США, ЄС в рамках «боротьби проти спільного ворога»;
- В) довести британцям, що Джонсон – політик, який здатний швидко та ефективно реагувати на небезпеку та діяти;
- Г) виступити в якості «захисника ліберальних цінностей» на світовому рівні;
- Ґ) відвернути увагу від складних наслідків BREXIT та мати час на виправлення допущених помилок.

Та попри сильну підтримку України у боротьбі проти російської агресії, політика Б. Джонсона хоч і знайшла відклик, але в результаті попередніх хибностей та зростаючою незадоволеністю британців, політик вирішив покинути крісло прем'єр-міністра, поступаючись своїй напарниці Л. Трасс.

Останні два прем'єр-міністри тільки нещодавно розпочинали свою діяльність у ролі очільника влади (Л. Трасс 6 вересня – 20 жовтня, з 25 жовтня по сьогодні), тому внаслідок цього дослідження британської зовнішньої політики здійснювалось здебільшого джерельною базою, такими як виступи, промови, офіційних сайтів, аналітичних центрів та ЗМІ. Загалом і в цілому, політики активно підтримують Україну в боротьбі проти росії, проявили наближеність у відносинах з ЄС, посилили зв'язки з США, продемонстрували можливість виступати гарантом безпеки на континенті, але зіткнулись з значними внутрішніми проблемами, особливо економічного характеру, що спричинило відставку Л. Трасс і з чим тепер буде боротись Р. Сунак. Окрім цього, постало питання актуальності «Глобальна Британія» в рамках цих викликів.

Таким чином, від періоду закінчення Холодної війни до приходу до влади Р. Сунака – питанням вивчення зовнішньої політики Сполученого Королівства викликало чимало дискусій та значну зацікавленість з боку зарубіжних та українських дослідників.

1.2. Характеристика джерел

Беручи до увагу особливості об'єкту і предмету дослідження, а також задля детальнішого розкриття суті, верифікації фактів обраного явища та результатів дослідження було долучено наступні види джерел, які вимагають класифікації відповідно до загальновизнаного принципу розподілу за походженням. Дослідження про трансформацію статусу Сполученого Королівства з 1991 року по сьогодні вимагає широкого залучення емпіричної бази, що має розкривати її особливості з моменту руйнування біполярної

системи міжнародних відносин та формування однополярного. Більш того, її структура зумовлена поставленими завданнями дослідниками, а також залежить від використаних принципів та методів в процесі аналізу роботи. Враховуючи необхідність дослідження проблеми в теперішніх часових рамках, кількість джерел є нескінченною, але найбільш актуальними серед них виступають політичного та дипломатичного характеру.

В процесі дослідження усі використанні джерела можна умовно розділити на вісім груп.

- 1) Офіційні сайти та соцмережі двох провідних політичних партій Сполученого Королівства: лейбористської та правлячої консервативної партії на чолі з прем'єр-міністром Б. Джонсоном.
- 2) Законодавчі документи органів державної влади;
- 3) Заяви та публічні виступи міжнародних акторів стосовно зовнішньої політики та зовнішньополітичних процесів держави;
- 4) Матеріали британських та іноземних дослідницьких центрів;
- 5) Документи міжнародних організацій, в основному Європейського Союзу;
- 6) Джерела особового походження (мемуари, результати бесід та опитувань);
- 7) Матеріали засобів масової інформації (як друкованих, так і електронних);
- 8) Статистичні матеріали.

Офіційні сайти та соцмережі двох провідних політичних партій Сполученого Королівства, які були виокремлені у першу групу джерел, більш характерні для аналізу дослідження в теперішньому часі. Регулярно та систематично на даних платформах можна спостерігати за головними заявами та рішеннями політичних діячів на офіційному рівні, в тому числі і за позицією Великої Британії на внутрішні та зовнішні виклики сьогодення. Окрім, завдяки даним платформам можна охарактеризувати стан зовнішньої

політики держави і прослідкувати за її ритмом у позитивному чи негативному руслі. Як приклад, в інстаграм-сторінці Лейбористської партії можна чітко прослідкувати за тенденцією реагування на політику сучасної (керівної) консервативної партії, її спроби вплинути на громадян та змінити вектор її політики, особливо в часи перших наслідків BREXIT, і як це впливало на внутрішні та зовнішні рішення уряду. [61] Варто виокремити соцмережі прем'єр-міністра держави Б. Джонсона, який активно та успішно використовував даний інструмент для висвітлення позицій та ключових рішень і від власного імені, і від імені Сполученого Королівства. [27] Актуальність соцмереж та офіційних сайтів, перш за все, зосереджується на швидкому реагуванню на події від першоджерел (тобто політиків), які не ставлять сумніву їх достовірності.

Законодавчі акти формують другу групу джерел, яка зосереджується на обґрунтуванні зовнішньополітичних процесів Сполученого Королівства, їх систему взаємовідносин з сусідніми державами та основні напрями їх розвитку в рамках реалізації «Глобальна Британія». Загалом, законодавчі документи складають основу вивчення змін зовнішньополітичних орієнтирів держави з моменту прийняття рішення щодо проведення референдуму в 2014 році. Особливим для цього періоду є вихід “Persuasion and Power in the Modern World” [73], де вперше окреслюються зміни міжнародного порядку і важливістю держави «перехитрити систему, не залишившись невпевненою» серед інших держав, використовувати усі можливості держави-лідера та більше переключитись на Азію та Африку у своїй політиці. Окрім, одним із пріоритетним для використання в дослідженні є документ ухвалений парламентом “The idea of ‘Global Britain’” [85], де чітко окреслено бачення майбутніх «обов'язків» на міжнародній арені з моменту виходу з ЄС. У цьому документі чіткіше окреслено бачення правлячого уряду тих пріоритетних цілей, які були поставлені ще з 2014 року, починаючи від визначення першочергових партнерів таких як США та всього англомовного

світу, взаємодія з державами ЄС та з тими, хто залишається поза європейським проектом (в тому числі і з Україною), та ціленаправленість на Індю-Тихоокеанський регіон. Важливо буде використати цей матеріал для осмислення та порівняння цілей, які були поставлені в 2018 році з сучасними цілями держави в рамках російсько-української війни та наслідками BREXIT (включаючи вплив пандемії). “Is the UK still participating in EU programmes?” [55] та “The UK’s new relationship with the EU” [88] – дають можливість проаналізувати погляди правлячого уряду та парламенту на пріоритетність та на загальну картину сприйняття британо-європейських відносин на тлі BREXIT. Як змінились їх відносини після виходу держави з ЄС, які обмеження з’явилися для Британії, що вона втратила внаслідок BREXIT та яку роль Сполучене Королівство буде відігравати на європейському континенті.

Однією з найважливіших груп становить: заяви та публічні виступи міжнародних акторів стосовно зовнішньої політики та зовнішньополітичних процесів держави. В цій групі виокремлені високопоставлені прем’єр-міністри Великої Британії з моменту закінчення Холодної війни: були використані найвизначніші промови політичних діячів, акцент яких робився на визначення статусу держави на міжнародній арені: Т. Блер та його політика «міст між Америкою та Європою» [24], Д. Кемерон «єврооптиміст, який спровокував референдум під назвою BREXIT» [31], Т. Мей «Британія має стати по-справжньому глобальною» [49] та Б. Джонсон та його ідея «Глобальної Британії», [25] Л. Трасс - “гнучка залізна леді” [86] та новопризначеного Р. Сунака. [32]. Орієнтуючись на дані промови, можна простежити за посиленням євроскептичних рухів та згадок про «імперську велич Британії», що з часом трансформувалось в зовнішньополітичну стратегію держави, створюючи чимало труднощів та суперечок як на внутрішньому так і на зовнішньому рівні, але продовжує залишатись

основною рішучою силою в прийнятті зовнішньополітичних рішень теперішньою владою.

Матеріали британських та іноземних дослідницьких центрів сформували четверту групу джерел, які використані у написанні магістерської роботи. Основу цієї групи складають такі аналітичні документи як: *Finding Britain's Role in a Changing World: Building a values-based foreign policy* [44] та *Wright N. Brexit and the Re-Making of British Foreign Policy* [103], де окреслено бачення провідних британських експертів можливості Сполученого Королівства змінити власний статус на міжнародній арені, надання реальної оцінки наявності потужних інструментів впливу на міжнародні справи та розуміння справжньої картини стану держави після BREXIT. Але питання «чи вдасться взагалі Британії стати «по-справжньому» сильнішою», викликало багато суперечливих суджень та сумнівів, тому важливим став аналіз ідеї «Глобальної Британії» з боку американських аналітичних центрів, як приклад *Atlantic Council «Global Britain: An American review»* [51], враховуючи той факт, що Америка завжди залишалась найголовнішим союзником та партнером для держави, і тому для британців важливо розуміти як їх сприймають в американському середовищі.

Документи міжнародних організації таких як Європейського Союзу стали важливими для окреслення майбутніх британо-європейських відносин після процесу BREXIT. Публікація *European Council on Foreign Affairs “Beyond Global Britain: A realistic foreign policy for the UK”*[43] продемонструвала, що попри величезне прагнення Сполученого Королівства діяти якомога далі від європейського партнера, а інколи можливо і взагалі без нього (враховуючи жорстку позицію держави у врегулюванні рибного питання, як приклад), держава не зможе уникнути співпраці. В особливості, цей документ надає змогу зрозуміти позицію європейських партнерів, які впевнені, що якщо Британія ізолюється від них, вона більше втратить, ніж отримає, тому точно

не зможе реалізувати свій план «Глобальної Британії» і посилити свій зовнішньополітичний вплив.

Шоста група, яка була виокремлена для дослідження стали джерела особового походження, основою яких стали результати опитування британського населення щодо їх бачення і сприйняття ідеї «Глобальної Британії» та оцінка їх підтримки тих зовнішньополітичних дій, які здійснює правляча влада. Наприклад, “Public Opinion on the UK’s role in the World” [42] за 2019 р. – демонструє підтримку до керівної влади та впевненість у її рішеннях таких як BREXIT, натомість в документі UK Public Opinion on Foreign Policy & Global Britain – 2020 [93] уже динаміка змінюється: коронавірусна криза ускладнила і внутрішні, і зовнішні процеси, що викликало все більше обурення британців та на якийсь час поставило під сумнів політику уряду та взагалі ідею «Глобальної Британії». Це стає важливим елементом у аналізі дослідження, адже у демократичному суспільстві громадяни можуть впливати на правлячу верхівку та, у свою чергу, мають право змінити керівництво, що в даному випадку ставить під сумнів ідею Б. Джонсона і призведе до переосмислення її позицій як всередині країни так і її зовнішньополітичними партнерами.

Матеріали ЗМІ – становлять важливу частину джерел. Враховуючи їх різноманітність, їх спершу потрібно розділити на офіційні (ЗМІ, які сприймаються як офіційні джерела інформації держорганів) та неофіційні (новинно-інформаційні). Дана група відіграє особливу роль у життєдіяльності кожного суспільства, впливаючи на індивідів як у позитивному, так і в негативному ключі (як агітація та пропаганда). Окрім, в даній категорії зустрічаються як авторські матеріали аналітичного характеру, так і матеріали, які несуть фактичний сенс. Серед офіційних джерел інформації можна виокремити: BBC News [29], The Guardian [21], The Telegraph [16], The Economist [62]. Окрім британських джерел інформації, дослідженнями британської зовнішньої політики, її статусом та загальним

становищем на міжнародній арені після BREXIT цікавились як американські, так і європейські журнали та газети: Huffpost [49], Stiftung Wissenschaft und Politik [67], Open Edition Journals [53], News [45], The New York Times [33], Reuters [58], The Conversation [28], DELFI [3]. У роботах даних видань можна побачити оцінку виграшу/програшу від процесу BREXIT, характеристику сучасного становища держави в політичному, дипломатичному та економічному плані, реакція світової спільноти рішення щодо BREXIT, погляди на зовнішню політику держави в теперішніх умовах, в особливості ролі держави в російсько-українській війні і як ця ситуація відіграється на майбутніх можливостях Лондона, включаючи «тимчасове перемир'я з Європою», тіснішою взаємодією з США та наслідками для реалізації ідеї «Глобальна Британія». Проте варто пам'ятати, що інтерпретація матеріалів у мас-медіа потребує критичного осмислення та аналізу, перш ніж використовувати в науковій роботі.

І останню, восьму групу складають статистичні матеріали завдяки яким надається доступ до даних, які стосуються характеристики статусу Великої Британії та оцінки її можливостей та потенціалу у порівнянні з іншими впливовими учасниками на міжнародній арені на основі політичних, дипломатичних, економічних та інших ознак. В якості конкретних прикладів можна навести результати World Report U.S. News.: Overall Rankings Most Powerful Countries [69], Overall Rankings Top 5 Most Influential Countries [69, 70, 71].

Таким чином, обсяг та багатогранність використаних джерел надають змогу: підтвердити достовірність даних, про які йдеться у дослідженні та здійснити самостійне дослідження проблематики, якісно аналізуючи відмінні інтерпретації та підходи характеристики одних і тих самих подій та феноменів.

1.3. Методологічні засади дослідження

Нижче описані методи дослідження зумовлені темою, метою та завданнями магістерської роботи. У процесі підготовки були застосовані загальнонаукові, історичні, спеціальні політологічні, статистичні та історичні підходи до наукового дослідження, що є необхідною умовою для повноцінного аналізу британського зовнішньополітичного курсу.

Конкретизуючи методологічні підходи, які були використані в рамках роботи, варто виокремити функціональний підхід, який надає оцінку ефективності проведення зовнішньої політики та управління цим процесом в регіоні та світі.

Системний підхід дозволив дослідити тему у “вертикальному” та “горизонтальному” розумінні, завдяки якому стає можливо вивчити об’єкт дослідження на двох рівнях: на макрорівневому (політична, економічна та правова характеристика), на мезорівневому (особистісна характеристика). В основному це стосувалось вивчення факторів, які впливали на формування зовнішньої політики Сполученого Королівства.

Завдяки компаративному (порівняльному) підході, у роботі було окреслено подібні та відмінні риси досліджувального процесу: таких як приналежність зовнішньополітичного курсу Великої Британії до концепції доктрини В. Черчилля “три сфери впливу” та водночас різними підходами до процесу прийняття рішень та характеристики того, яку конкретно роль відіграватиме Британія на світовій арені різними очільниками влади.

Системний підхід надав можливість вибудувати структуру роботи, впорядкувавши великий масив вивченої інформації для оцінки регіонального та світового виміру проблеми.

Виокремити цілі, завдання, засоби та основні результати проведеної британської зовнішньої політики після Холодної війни - допомогло використання біхевіористського підходу. Охарактеризувати передумови змін, причини тих чи інших прийнятих рішень або дій з боку уряду чи прем’єр-

міністра стало можливим завдяки історичному підходу. Також у процесі дослідження даний підхід надав можливість оцінити масштаби проблеми, визначити фактори, які безпосередньо впливали на зміну зовнішньополітичного курсу держави, коливаючись між регіональним та світовим рівнем впливу.

Економічний підхід став важливим при характеристиці наслідків процесу BREXIT, пандемії COVID-19, російського вторгнення на територію України з оцінкою можливостей Сполученого Королівства відповідати вимогам провідної держави.

Об'єктивність, діалектичність, історизм та неупередженість - стали ключовими аспектами світоглядного принципу дослідження британської зовнішньої політики після закінчення Холодної війни. Методи індукції та дедукції використовувались для визначення основних функцій та сутності теми дослідження протягом встановленого хронологічними рамками періоду.

Аналіз та синтез допомогли виокремити основні напрями зовнішньої політики Сполученого Королівства до відповідного етапу правління того чи іншого політичного діяча. Метод кейс-стаді використовувався на дослідженні окремих особистостей (прем'єр-міністрів держави), які відігравали провідну роль у визначенні зовнішньополітичного курсу Великої Британії, посилаючись на їх особистісні погляди та роздуми щодо поставленого питання.

Щоб підсумувати дослідження та оцінити майбутні перспективи трансформації держави в сучасних умовах, було взято за основу метод аналогії. Комплекс статистичних методів дозволив надати об'єктивну оцінку можливості Сполученого Королівства виступати на рівні з іншими провідними суб'єктами у системі міжнародних відносин завдяки якісній характеристиці.

Таким чином, беручи до уваги актуальність дослідження у даний час, систематичність і структуровані історіографії, широкий набір теоретичних

й практичних методів дослідження - було здійснено аналіз зовнішньої політики Сполученого Королівства після Холодної війни до сьогодення та визначено його місце у сучасній світосистемі.

РОЗДІЛ 2. ЗОВНІШНЯ ПОЛІТИКА ВЕЛИКОЇ БРИТАНІЇ ПІСЛЯ ЗАКІНЧЕННЯ ХОЛОДНОЇ ВІЙНИ

2.1. Розробка стратегії Сполученого Королівства в рамках нового світоустрою: статус middle power. Адаптація доктрини В. Черчилля в постбіполярний період.

Концептуалізація місця Сполученого Королівства у системі міжнародних відносин є проблемою для британського політичного істеблішменту з кінця Другої світової війни та є пов'язаною з періодом національної невизначеності. Частина дилеми стосується унікального поєднання зовнішньополітичних можливостей держави – у дипломатичній, військовій, економічній та культурній сфері як частини спадщини «великої» держави. Іншим елементом виступає постійна зміна природи британського суспільства – занепокоєння міграцією та мультикультуралізмом, соціальні наслідки жорсткої економії та зростаюча хвиля шотландського націоналізму.

Становище Великої Британії на міжнародному рівні характеризується політичним та економічним балансом сил, а також збільшенням державних і недержавних акторів. Після закінчення Холодної війни Сполучене Королівство не відразу змогло адаптуватись до міжнародних змін у зв'язку дезорієнтацією, яка виникла внаслідок розпаду СРСР. Після перемоги лейбористів у 1997 р. Т. Блер вперше заявив про роль Британії як «мосту між Європою та США», а глобальні інтереси реалізовувались завдяки членству в ООН, НАТО, тодішній G8, ЄС, Співдружності Націй. Тобто, Сполучене Королівство отримало статус «регіональної держави з глобальною відповідальністю», яка прагне попри нездатність домінувати у світі, «вдарити сильніше своїх можливостей»:

«Сильний в Європі і сильний у США. Немає вибору між двома. Сильніший з одним означає сильнішим з іншим. Нашою метою має бути поглиблення наших відносин із США на всіх рівнях. Ми – міст між США та

Європою. Давайте використаємо це. Коли Британія та Америка працюють разом на міжнародній арені, ми мало чого не можемо досягти». [23]

Окрім, лейбористська влада відмовилась від чималих установок, які залишались пріоритетними для зовнішньої політики держави протягом десятиліть, що зумовлено отриманням нового місця і домінуванням прагматизму. Більш того, британська зовнішня політика зосередилась на закріпленні позицій на європейському напрямку, активно впливаючи через ЄС на глобальні політичні рішення.

Характеризуючи становище Великої Британії у повоєнній зовнішній політиці, основою виступають наративи винятковості та занепаду. *Винятковість* – це спроби британських політиків визначити міжнародне значення Лондона, що частково виходить з імперської спадщини, а також через постійні прагнення Сполученого Королівства впливати на світовий порядок. [18] Одним із прикладів виступає політика В. Черчилля і його доктрина 1948 р. «три сфери впливу»: 1) англомовний світ, 2) США та 3) Об'єднана Європа, де їх взаємодія дозволяє здійснювати Британії «велику» роль. І чим більше прослідковувався «занепад», тим потужніше Лондон просував ідею «винятковості». І характеристика держави як: «середня держава першого ранку» (Е. Хіт), «Британія вдарила більше своєї ваги» (Д. Херд) - стали відображати не лише реальність британської «середньої сили», а й супротив відмовлятися від елементів статусу «великої» держави. (Додаток А)

У свою чергу, *занепад* – альтернативний наратив, який підтверджує реальність втрати Великої Британії статусу «great power». Особливо даний рух актуалізувався у зв'язку перенапруження військової сили внаслідок інтервенцій в Іраку, Афганістані та Лівії, а також в результаті рішучого підйому країн, що розвиваються. [47]

Використовуючи основні ідеї змісту доктрини В. Черчилля «три сфери впливу», лейбористський уряд на чолі **Т. Блера** після закінчення Холодної

війни намагався продемонструвати становище Великої Британії у світі через основні сфери впливу держави, тобто США та Європи.

Та навіть такий проєвропейський та інтеграційний політик, як Т. Блер, не зміг повністю відмежуватися від суспільної сили британської відмінності й віддали належне британській винятковості. Страх перед диктатом центру (Брюсселя) і втратою суверенітету в інтегрованому процесі прийняття рішень ЄС, завжди був зручним політичним інструментом для просування популізму. [36] З 1970-х і на початку 1980-х років Лейбористська партія була більш відданою євроскептичній політиці, ніж їх опоненти-консерватори. З 1983 року, партія здебільшого відмовилася від колишнього стійкого євроскептицизму та почала виявляти проєвропейські позиції, тоді як М. Тетчер і Консервативна партія під її керівництвом ставали все більш єврокритиками.

Т. Блер просував ідею, що «відстоювати Британію – не означає бути анти-Європою. Бути антиєвропою не є пробританським. ЄС є частиною сучасного світу. Велика Британія є частиною ЄС. А відстоювати Британію означає боротися за британські цінності, отримувати найкраще для неї, будь то економічні реформи чи наближення Європи до США». [24] За своїми переконаннями, лейборист завжди залишався рішуче проєвропейським політиком і постійно підтримував подальшу інтеграцію Британії до Європейського Союзу, але його прихильність до «особливих відносин» зі Сполученими Штатами викликала конфлікти між ним і впливовими політиками з континентальної Європи.

Ексклюзивність Британії в ЄС з її численними виключеннями, включаючи єдину валютну зону євро, безпаспортну Шенгенську зону, атлантистську зовнішню політику та активну підтримку Сполучених Штатів у війні в Іраку, применшували шанси Т. Блера відігравати значну роль у політичному істеблiшменті європейського проєкту. Незважаючи на пом'якшення єврокритичної риторики та представлення інтеграційних поглядів, лейборист

зберіг основні рудименти британської традиційної ексклюзивності на Європейські питання та імідж острівної держави, яка не визначає себе ані європейською нацією, ані аутсайдером. Це відповідає основним принципам британської винятковості.

Інша впливова парадигма, яка спрямувала британське суспільство до BREXIT - дилема безпеки, що виникла між Сполученими Штатами та франко-німецьким альянсом. Іракська інтервенція 2003 року посилила розкол між атлантизмом, якому віддає перевагу Велика Британія, та опцією європейської спільноти, якій віддають перевагу Франція та Німеччина. [22] Пізніше американська та британська ексклюзивність вплинула на країни Східної Європи, адже вони приєдналися до ЄС у 2004 році з метою будівництва своїх стратегій безпеки більше на підтримці військової могутності США, ніж на зміцненні спільних європейських цінностей і спроможності співпраці у сфері безпеки через розбудову спільноти ЄС. Ця стратегія легко викликала неправильне сприйняття як і в ЄС, так і в НАТО, і суперечила основним принципам кантіанської спільноти, до якого обидві інституції рухалися десять років тому.

Протягом 1990-х років, включаючи початковий період уряду Т. Блера, Сполучене Королівство виступало проти франко-німецьких спроб сприяти скоординованому підходу ЄС до спільної оборони. [63] Проте, під час головування Великої Британії в європейському проєкті у першій половині 1998 року, Лондон дотримувався більш інтеграційного погляду на питання безпеки та почав співпрацювати з Францією для скасування Західноєвропейського Союзу (ЗЄС). Отже, Т. Блер став співзасновником Спільної політики безпеки та оборони.

Після терористичної атаки 11 вересня 2001 року США не просто зосередилися на своїй національній безпеці, а й стали більше стурбовані питаннями глобальної безпеки, зокрема поширенням американських національних інтересів. Іракська інтервенція 2003 року викликала

фундаментальні розбіжності між західними державами. [65] Неоконсервативний виклик процесу розбудови європейської спільноти після Холодної війни призвів до того, що трансатлантичний зв'язок між Сполученими Штатами та континентальною Європою на чолі з Німеччиною та Францією був серйозно пошкоджений. Лейбористський кабінет Т. Блера став на бік дилеми співпраці зі Сполученими Штатами, що розділило трансатлантичний і континентальний підхід до європейської безпеки, у якому перший підхід визнає особливу роль Америки як світового гегемона, ідентифікуючи себе передусім як союзника США в однополярному світі.

Пітерсон стверджує, що уряд Т. Блера, хоча й вважався проєвропейським, був, мабуть, найбільш критичним щодо Брюсселя, ніж будь-який інший уряд великих держав-членів ЄС того часу. Статус «міст між Америкою та Європою» – в перший час справді діяв в таких ситуаціях як: гуманітарна інтервенція в Косово, а потім після подій 11 вересня, об'єднуючи два континенти єдиною ідеєю «війна проти тероризму». [74] Але війна в Іраку підтвердила недостатню життєздатність ролі трансатлантичного посередника, коли принципово відмінні та закріплені позиції Вашингтона та ключових європейських столиць – не завжди можна примирити. Тому до 2005 р. стало відомо, що стратегія «мосту» неефективна. По-своєму Т. Блер, хоч і був рішучим прихильником європейської інтеграції, саме він «розіграв карти» на користь політичних сил, які об'єдналися під гаслом BREXIT. Отже, Сполучене Королівство було радше віддано ролі вірного союзника США у глобальній війні з тероризмом, ніж намагалося побудувати міст між двома берегами Атлантичного океану.

Провал політики нових лейбористів був ще одним значним фактором, який спричинив їх рух до BREXIT. Лейбористська партія виграла парламентські вибори 2005 року, незважаючи на вкрай непопулярну участь у втручанні в Ірак 2003 року. Однак, це буде їх останній успіх за довгий час. Загроза міжнародного тероризму почала займати заголовки медіаканалів. [36]

Більш того, Сполучене Королівство стало свідком перших серйозних доказів терористичної загрози під час вибухів у Лондоні 2005 року. Коли міжнародна система стає більш нестабільною, як це сталося після терактів 11 вересня в Сполучених Штатах, люди схильні цінувати гарантії національної безпеки над економічними та соціальними вигодами. Національним цінностям буде віддано перевагу загальнолюдським.

У 2007 році Т. Блера змінив **Г. Браун** на посаді лідера Лейбористської партії та прем'єр-міністра. У британському політичному ландшафті, політика нових лейбористів, яку пропагували Т. Блер і Г. Браун, незважаючи на їхню тверду відданість атлантизму в зовнішніх питаннях і питаннях безпеки, зазнала поразки у зв'язку зі слабкою конкурентоспроможністю проєвропейської політики на чолі британської винятковості та зростанням сили євроскептицизму в результаті кризи єврозони та міграційної кризи.

У 2006 році, перед тим, як його було обрано нового лідера, Г. Браун виступив із промовою на зборах Фабіанського товариства, у якій він представив Лейбористську партію як «сучасну патріотичну партію», яка має підкреслювати британство. Тим не менш, незважаючи на всі зусилля сформувати ці ідеї відповідно до новітніх тенденцій у британському політичному середовищі, проєкт нових лейбористів не досяг успіху в переосмисленні того, як британці бачать себе у своєму відношенні до Європи. Ні Т. Блер, ні Г. Браун не бажали кинути виклик наративам, які пропагувались в континентальній Європі. [36] Британська винятковість змогла створити численні перешкоди для процвітання проінтеграційної політики у Великій Британії.

У 2010 році Лейбористська партія на чолі з Г. Брауном програла загальні вибори консерваторам на чолі з **Д. Кемероном**. З кінця 2009 року криза в єврозоні, що швидко розвивалася, вплинула на стабільність Європейського Союзу, оскільки кілька членів єврозони зіткнулися з труднощами з погашенням або рефінансуванням своїх державних боргів. Сполучене

Королівство, перебуваючи за межами єврозони, все ще страждало від негативного впливу кризи через свої широкі ділові контакти. Найгіршим наслідком кризи було сприяння недовіри до європейської інтеграції, яка виникла не лише у завжди єврокритичній Британії, але й у всьому ЄС. [30] Ідея переглянути майбутнє членство Великої Британії в європейському проєкті, щоб уникнути проблем із недоліками ЄС, набула популярності серед пост-тетчерівського покоління консервативного керівництва, яке успішно інтегрувалося в антиєвропейські тенденції, що посилювалися в Європі. Криза в євроні, за якою пізніше послідувала міграційна криза, допомогли посилити засновані на страху наративи про те, що європейська інтеграція поставить під загрозу британський суверенітет.

Напередодні виборчої кампанії 2015 року Д. Кемерон пообіцяв переглянути переговори про членство в ЄС і згодом провести референдум, сподіваючись залучити єврокритичний електорат. 23 січня 2013 року він виголосив важливу промову, в якій оголосив референдум щодо виходу Великої Британії з ЄС, якщо процес перегляду оновлених умов членства зазнає поразки. [31] У своїй промові Д. Кемерон посилався на добре відомі наративи, які традиційно представляють доктрину «інакшості»: британство як прояв острівної нації, ідентичність якої можна охарактеризувати через образ незалежної та відвертої нації, яка пристрасно захищає свій суверенітет. Політик практикував ексклюзивний погляд на Європу, посилаючись на європейців як на колективних сусідів, які представляють суб'єкти за межами Британії, які живуть поблизу, але не в ній. *Промова Кемерона рішуче наголошувала на винятковості Британії щодо Європейського Союзу та була передусім пов'язана з його політичним виживанням.* Прем'єр-міністр визнав, що ЄС досяг своєї першої мети – забезпечити миру, але, за його словами, головною метою Союзу є забезпечення процвітання. [31] Криза євроні та європейська міграційна криза були двома основними причинами зростання євроскептицизму серед європейських націй. Більш того, ця ситуація

забезпечила сприятливе середовище для проведення референдум щодо BREXIT. Тим не менш, Д. Кемерон не зміг зміцнити британські позиції в Європейському Союзі, і, зрештою, Сполучене Королівство втратило довіру як прагматичного партнера провідних країн ЄС - Німеччини та Франції.

Зростання успіху UKIP (UK Independence Party) посилює євроскептичні настрої в Консервативній партії, що змусило консервативного лідера проводити так звану «Піррову» політику, яка призвела до BREXIT. Д. Кемерон мав на меті чинити тиск на Брюссель, сподіваючись, що британський статус у Союзі буде переглянуто.

Культура страху, заснована на зростаючій міграції та неправильному сприйнятті суверенітету, безумовно, відіграла центральну роль у прийнятті рішень і змусила більшість британських виборців проголосувати за BREXIT. Британська позиція щодо європейської інтеграції завжди була винятковою, і всі уряди від Т. Блера до Д. Кемерона не змогли подолати природну відмінність, яку відчуває британський електорат щодо континентальної Європи. [63] Британська винятковість, що супроводжується помірним євроскептицизмом, традиційно характеризує британське суспільство, але криза в Європейському Союзі, яка передусім проявилася у кризі єврозони та міграційній кризі, посилює британський євроскептицизм і зміцнила його.

З приходом до влади Т. Мей, політикиня виступила з промовою у січні 2017 року, де стверджувала, що Британії тепер необхідно ставати «по-справжньому глобальною». «BREXIT означає BREXIT» - найпопулярніший вислів прем'єр-міністерки, якою вона керуватиметься протягом усього свого терміну, пояснюючи, що буде виконувати «волю народу» і виведе Сполучене Королівство з складу ЄС. [20] Окрім, важливим залишалось бажання відновити свої зв'язки зі «старими друзями» в англосфері, зокрема з США, а також Канадою, Австралією та Новою Зеландією. Під час прес-конференції з Д. Трампом, яку вони провели разом, Т. Мей наполягала на «історичних зв'язках, родині, спорідненості та спільних інтересах» між двома країнами,

на яких будуть засновані тісніші зв'язки в торгівлі, бізнесі та зовнішніх справах. [49]

Але одним із ключових моментів в політиці Т. Мей стало визначення «ми» (в контексті «ми вирішили побудувати справді Глобальну Британію»). Хоча прихильники «Remain» могли стверджувати, що Британія уже є глобальною, на думку консервативного лідера держава могла виконати це призначення тільки будучи за межами європейської організації. З цього можна зробити висновок, що прихильники «Remain» не входили до концепції «ми» або іншими словами до «британського народу». Адже політику Т. Мей не підтримували держави, які виступили проти виходу з ЄС, тобто Шотландія та Північна Ірландія. Тобто вузька інтерпретація «британського народу» завадила прем'єр-міністерці сформувати спільну ідентичність та національну єдність для будівництва Глобальної Британії. [89]

Отже, як Мей дивилася на майбутні відносини Британії з Європою? У своїх трьох основних промовах щодо BREXIT вона підкреслила, що, незважаючи на вихід Сполученого Королівства, «ми всі все ще є європейці і залишатимемося пов'язаними багатьма спільними зв'язками та цінностям. [87] Серед них були: демократія, свобода, права людини та верховенство права. BREXIT не був мотивований бажанням завдати шкоди блоку, а скоріше, що це було голосування «за відновлення, як ми це бачимо, нашої парламентської демократії, національного самовизначення та стати ще більшим». Це пояснення відтворювало євроскептичний наратив, у якому ЄС зображено як «хронічну загрозу національній ідентичності» [46] і народному суверенітету, а Консервативна партія представлена як захисник британського народу.

Останнім компонентом риторики Т. Мей була антитеза між ЄС і Сполученим Королівством. Тут очільниця влади приписувала «британському народу» потребу в прямій підзвітності та контролі, і вона назвала це

причиною того, чому Сполучене Королівство «ніколи не почувалося як вдома, перебуваючи в Європейському Союзі». [48]

Таким чином, прем'єр-міністерка пристосовувала свою риторику передусім до уявної аудиторії виборців партії «Виходу» і, більше того, що вона уявляла їх «британським народом», що означає, що «решта» були виключені з її концепції національної спільноти. Подібним чином її бачення «глобальної Британії» було пронизане міфами про *імперію та британську винятковість*, що резонувало з прихильниками BREXIT, але відчужувало проєвропейців. [20] Нарешті, у промові Мей у травні 2017 року, було представлено ЄС як «Іншого», попри прагнення «глибокого й особливого партнерства» з державами-членами після BREXIT. І хоча для тих, хто був прихильником «Exit», BREXIT був унікальною можливістю для Британії повернути собі минулу славу, прихильники «Remain» вважали його ізоляціоністським і внутрішнім. [49] Тобто, Т.Мей не змогла вилікувати розбіжності в результаті референдуму та об'єднати країну за її баченням Британії після виходу з Європейського Союзу.

Таким чином, Велика Британія після закінчення Холодної війни, зберегла високий міжнародний статус, керуючись атрибутами великої держави і будучи впевненою, що втративши звання «імперії», продовжує залишатись «впливовою». «Особливі відносини» з США, будучи членом РБ ООН, ядерний потенціал, різноманітність форм «м'якого» впливу та тиску на колишні підконтрольні території. Лейбористська партія Т. Блера, яка очолила владу в 1994 році, представила наступні пріоритети: закріплення співпраці з США та активізація європейської політики, що з першого погляду, не демонструвала «оригінальність» з політикою кінця Другої світової війни. Але тодішній уряд, усвідомлюючи зміни в міжнародній системі, а саме: розширення акторів на міжнародній арені, завершення біполярної системи міжнародних відносин – активізувались над закріпленням провідної ролі в ЄС, водночас залишаючись лояльним союзником США. Та попри все, на

фоні глобальної невизначеності та нестабільності процвітання – дебати про Велику Британію у світі навряд чи вщухнуть. Оскільки, у зв'язку з адаптацією до мінливості світу стає зрозумілим, наскільки Сполучене Королівство здатне діяти як *гнучка держава середньої сили*.

Підсумовуючи, BREXIT здається логічним результатом політики, яку Велика Британія проводила протягом останніх двох десятиліть. Політичні еліти підтримували наративи, які зачасту використовувалися для підкреслення негативних тенденцій пов'язаних із континентальною Європою. Водночас, імперіалістичні амбіції, проігноровані Брюсселем - підсилило опозицію британців до Європейського Союзу.

2.2. Характеристика зовнішньої політики Великої Британії 1991-2016 рр.

Попри закінчення Холодної війни у зв'язку з розпадом біполярної системи міжнародних відносин та формування однополярності у вигляді США, Сполучене Королівство залишається однією з ланок світової політики. Як зазначалось раніше, в результаті втрати статусу «наддержави» та складними наслідками деколонізації – держава прагнула реалізувати стратегію «вдарити сильніше своїх можливостей». Та у 1990-тих рр. Велика Британія не одразу розпочала процес модернізації зовнішньополітичних пріоритетів та цілей у зв'язку з геополітичними змінами, зумовлені втратою одного із провідних акторів після закінчення Другої світової війни у вигляді СРСР, що викликало чимало запитань та дезорієнтованість. Розпад Радянського Союзу та виникнення нових державних та недержавних акторів – активізував необхідність посилення оборонної стратегії за допомогою НАТО, щоб забезпечити Сполучене Королівство від можливих загроз. Перемога лейбористів у 1997 р. – посилила дану стратегію і пришвидшила її. Окрім, вперше було оголошено про нову роль держави як «міст між Європою та США», а глобальні інтереси будуть реалізовуватись ланцюгами впливу як член РБ ООН, ядерна держава і т.д..

2.2.1 «Ліберальний інтервенціоналізм» у зовнішній політиці Сполученого Королівства після закінчення Холодної війни

Правління Т. Блера

Прихід до влади нового лейбористського уряду на чолі Т. Блера та його діяльність у відношенні світової політики та впливу на міжнародну спільноту залишається одним із найбільш дискусійним з часів закінчення Другої світової війни, характеризуючи це тим, що тодішня влада «зайшла надто далеко» у власній інтерпретації впливу Британії на міжнародній арені.

Спершу, британський політичний істеблішмент поставив за ціль закріпити позиції на континенті, але не втрачаючи пріоритетність взаємовідносин з США, що було наголошено в Стратегічній оборонній програмі 1998 р.. Більш того, Сполучене Королівство визначило низку загроз та викликів такі як: наркоторгівля, поширення зброї масового знищення та розпад слабких держав після ліквідації СРСР, що змушувало бути підготовленими як і до гуманітарних операцій, так і до військових. [5] Окрім, іншим «нововведенням» стала «етична зовнішня політика», привертаючи все більшу увагу до соціально-економічних реформ і акцентуючи, що Британія повинна сама нести всю відповідальність за те, куди і кому військова зброя передається.

В 1999 р. в Чикаго Т. Блером було представлено шість принципів, які за думкою політика, повинні були визначати зовнішню політику Британії в майбутньому і де підкреслювалась центральна роль прем'єр-міністра в прийнятті всіх зовнішньополітичних рішень. [24] У виступі, лейбористський лідер окреслив форму інтервенціонізму, основою якої були права людини і захист тих, хто намагається захистити себе. Однією з головним цілей цього виступу стало прагнення відсторонити США від ізоляціоністських тенденцій, щоб останні підтримували їх в боротьбі з «небезпечними та безжалісливими людьми». (Саддам Хусейн і Слободан Мілошевич). Однак, дана стратегія

провалилась, не витримавши навіть року, що демонструється поставками зброї в Туреччину, Індонезію, Колумбію та Саудівську Аравію, входячи в топ-3 у світі по експорту зброї. В результаті цього, дане правління, зіткнувшись з проблемами національних інтересів та етики, менше привертало увагу до даного аспекту.

Зрештою, косовська проблема змусила знову повернутись до теми «етичної політики». І як стверджують дослідники, саме в цей час, Т. Блер дав додаткове визначення «етичному виміру», закріпленому у виступі 1999 р. Однак, чимало відповідей так і не було отримано, за що політик піддався нищівній критиці. Наприклад, питання того чи може аргумент на користь війни бути виправданий для інших, будь то інші країни, інші лідери чи інші міжнародні групи. Внаслідок цього, виступ демонстрував не лише централізованість зовнішньої політики навколо Т. Блера, але й використання прав людини і етики для виправдання власних воєнних дій і блокування Америки до повернення до ізоляційної політики. Тобто, британська зовнішня політика знову окреслюється навколо США та ЄС, які залишались основними партнерами, коли решта згадувались як «жертви» або «агресори». Але слід враховувати і той факт, що «агресори» також проходили певний відбір: ті «агресори», які взаємодіяли з Британією, були з значних причин «виключені» або «не підходили». За це Т. Блера і засудили, зазначаючи про його «чорно-біле» мислення та проведення британської зовнішньої політики у формі «ідеалізму, пом'якшеним реалізмом», або як дехто стверджував «реалізм з відтінком ідеалізму». [57] Тобто, для політика, як і для його попередників, власний інтерес у вигляді «забезпечення безпеки Сполученого Королівства» та відповідність її цілям – стали пріоритетними у формуванні зовнішньої політики після закінчення Холодної війни.

Але якщо дослідники ще погоджуються з формулювання Косовської «етичної війни», то з Іраком така ситуація не ідентична. Бомбардування Іраку 1998 р. «Лиса пустелі» – це не порятунок іракського народу, а силове

примушення до виконання мандату ООН. А вибухи 11 вересня 2001 року підштовхнули британський уряд до більш агресивної політики та здійснення «реалістичного підходу» до іракської проблеми, що підтверджує відсутність мотивів прав людини та етичних аспектів як провідних у проведенні зовнішньої політики Сполученого Королівства. [104]

Окрім, події в Іраку 2003-2004 рр. спровокували нові труднощі в реалізації зовнішньополітичних цілей та створили бар'єр як у відносинах Британії з США, так і з ЄС. [2] З одного боку, спроба закріпити позиції після розпаду біполярної системи в рамках європейського континенту, з іншого співпраця з США, яка допомагала тримати Лондону баланс сил внаслідок втрати політичної ваги після Другої світової війни. Закінчення Холодної війни надав змогу об'єднаній Європі кваліфікуватись в якості самостійного політичного центру, що автоматично ліквідувало спроби Британії формувати «міст» між двома континентами. Події в Іраку ще раз підтвердили перевагу політичному і військовому потенціалу, а також перевазі «особливим відносинам» над Європою.

Правління Г. Брауна

В роки правління Т. Блера, Г. Браун займався внутрішньою політикою Великої Британії, відіграючи важливу роль в керівництві та будучи співучасником у вирішенні ключових зовнішньополітичних рішень. Політик підтримував рішення колишнього прем'єр-міністра розпочати війну в Іраку, що було підтверджено у його щоденниках і інтерв'ю: «Рішення розпочати війну було «правильним» і все, що робив пан Блер, було правильним, і я був повністю проінформованим всім, що необхідно було для прийняття цього рішення». [36] Ставши прем'єр-міністром в 2007 р., політик не реалізував свою міжнародну доктрину, а прийняв «спадок» Т. Блера, працюючи над пом'якшенням наслідків доктрини попередника в Іраку та в Афганістані, а також намагаючись покращити стан з правами людини іншими шляхами. У свою чергу, очільник влади підтримував політику пожертвуваннями. Ідеалізм

та мораль стримувались, але не повністю ігнорувались. Прихильність Г. Брауна до політики «особливих відносин» з США залишалась такою ж сильною, як і в Т. Блера, хоча надання переваги у вигляді міжнародної допомоги трохи дозволило відокремитись із спадку.

Та зрештою, політика ліберального інтвенціоназму була обмежена під час правління політика через постійні терористичні атаки, а потім в результаті складної економічної кризи 2008 р., що не дозволяло внаслідок зменшення доходу та відсутності часу – регулювати конфлікти далеко від Британії.

З початку 1990-х рр. простір європейської інтеграції поступово набрав все більш чіткі інституційні окреслення, трансформувались в потенційно сильний, впливовий трансрегіональний блок, який володів не лише глобальними амбіціями, а й необхідними для цього економічним та політичним потенціалом, не маючи аналогів по складності конструкцією елементів і атрибутів федеративної держави. [46] Характеризуючи британський досвід європейської політики в часи Холодної війни, основи ідейно-інституційного «евроскептицизму» були розвинуті під час правління М. Тетчер (1979-1990 рр.) і її послідовника Дж. Мейджора (1990-1997 рр.), де в Британії сформували «антифедералістську» стратегію по відношенню до ЄС (до 1992 р. ЄЕС). Існують чисельні дослідження, де стверджувалось, що саме в цей період Сполучене Королівство втратило «унікальний шанс» посилити політичні позиції в ЄЕС, внаслідок чого опинилась поза європейською інтеграцією.[48] З приходом нових лейбористів на чолі Т. Блера з'явився шанс змінити ситуацію в кращу сторону, тобто зняти клеймо «негативної спадщини минулого», позбувшись від застарілого «евроскептицизму» у відношенні Британії та ЄС. В цілому, ідея лейбористів була простою: британський лідер завжди з інтересом прислуховувався до ініціативам і рекомендаціям офіційного Брюсселю, але не поспішав втілювати це в реальність і завжди контролював можливість представляти

«європейцям» особисте бачення проблеми. В результаті це допомогло не тільки привернути увагу європейців до самої особистості як Т. Блер, але й сформувати бажаний «проєвропейський» політичний імідж. Водночас з цим, в «новій» Британії переймалися навіть мінімальної можливості втрати національної ідентичності, що й спостерігалось у вигляді обмеження позицій держави в європейських структурах і дискусіях щодо шляхів розвитку європейських інтеграційних процесів. [65] З другим правлінням лейбористів (2001-2005 рр.) Сполучене Королівство все більше перемикалось на більш «актуальне і перспективне», як от поглиблення «особливих відносин» у вигляді підтримки США в боротьбі з міжнародним тероризмом після подій 11 вересня 2001 року, що спочатку не викликало занепокоєння від європейських партнерів.

Зовнішня політика Сполученого Королівства у відношенні до Афганістану «реанімували особливі відносини», перетворивши державу №1 для США, відсторонившись від «старих» європейських справ. Варто зауважити, що США та Британія настільки захопились ідеєю перетворення Іраку в демократію і були впевнені в правильності використання військової зброї, що втратили почуття «реальності», вважаючи, що усі інші держави мали їх підтримувати в боротьбі з міжнародним тероризмом. Але світова спільнота відмовилась підтримати військову операцію, яка вважалась неприкритою агресією проти незалежної держави. Інша причина, яка відсторонила Британію від Європи – це була явна демонстрація жостокої, агресивної, імперської національної зовнішньої політики, яка зрештою не підтрималась самими британцями, які втомились слухати самообман з боку «нових» лейбористів щодо успіхів в операції в Іраку. [65] Зрештою, Т. Блер втрачає і довіру з боку європейських партнерів, де лідери Франції, Німеччини та Італії постійно акцентували увагу на тому, що політику варто обмежуватись «проамериканською» і надто конфліктною позицією Британії в процесах європейського будівництва, якого постійно асоціювали з політичним іміджем

США. Надалі спостерігались спроби прем'єр-міністра повернути свій імідж, але «відстороненість» від його ідей поширились і у відношенні проведеної внутрішньої політики, що в результаті призвело до передавання правління Г. Брауну в червні 2007 року.

2.2.2. Традиції та ідеї «глобалізму» у зовнішній політиці Великої Британії за правління Д. Кемерона: «ліберальний консерватизм».

Оскільки після Холодної війни кардинально змінилось місце Британії у світі суттєво змінилося, у зв'язку з зниженням міжнародного впливу і кваліфікацією «middle power» то спосіб, у який британці здійснюватимуть зовнішню політику, мав відображати цей факт, щоб максимізувати інтереси. З одного боку, це і інтерпретується як реалістичний підхід до зовнішньої політики, але уряд Д. Кемерона при прийнятті зовнішньополітичних рішень опирались також на лібералізм з його універсалістськими та раціоналістичними претензіями, що і відрізняло його від політики консерваторів-попередників.

Перший розділ веб-сайту закордонних справ Консервативної партії проголошує, що для Сполученого Королівства: «Зовнішня політика — це перш за все захист і просування наших національних інтересів і матиме вирішальне значення для визначення шляху Британії до виходу з рецесії. [34] У наших національних інтересах сприяти вільній торгівлі та надійній допомозі розвитку, а також працювати з іншими членами Ради Безпеки ООН, щоб переконатися, що міжнародне право поважається та дотримується. Перш за все, у наших національних інтересах – відновити та зміцнити нашу взаємодію з рештою світу». [34]

Наступний уривок із розділу підтверджує ідею, що консерватори під керівництвом Д. Кемерона прагнуть одночасно сприяти змінам у веденні зовнішньої політики, висвітлюючи деякі *традиційні принципи консервативних ідей зовнішньої політики, підтримуючи важливі елементи*

ліберальної думки: «Ліберальна, тому що Британія має бути відкритою та взаємодіяти зі світом, підтримуючи права людини та відстоюючи справу демократії та верховенства права при кожній нагоді. Але консервативна, тому що наша політика має бути твердою та практичною, мати справу зі світом таким, яким він є, а не таким, яким ми б хотіли». [30]

Уряд Д. Кемерона запровадив термін «ліберальний консерватизм», переконуючи, що лібералізм та консерватизм можуть співіснувати: «Лібералізм – довіряти людям максимально використовувати своє життя, консерватизм – віра в те, що ми (британці) усі разом зумовлюємо історичне взаєморозуміння між минулим, теперішнім та майбутнім поколінням, і несемо соціальну відповідальність за те, щоб грати активну роль у суспільстві, в якому ми живемо». [31]

Порівнявши ліберальний консерватизм та ліберальний інтервенціонізм Т. Блера, можна спостерігати певну подібність, водночас враховуючи уроки війни в Іраку і засуджуючи мотиви війни. Надалі представлено п'ять основних принципів: [31]

- Ми (британці) повинні розуміти загрозу, з якою стикаємось;
- Демократія не може бути нав'язана ззовні;
- Стратегія Британії не повинна виходити за рамки воєнних дій;
- Нам (британцям) необхідна багатосторонність для вирішення нових глобальних проблем, з якими ми зіткнемось;
- Ми (британці) повинні діяти разом з моральним авторитетом.

Багато із попередньо «стійких» принципів зовнішньої політики Консервативної партії залишались домінуючими в правлінні Д. Кемерона таких як: відсутність симпатії до ЄС; та пріоритетність «особливих відносин» з США (попри «холод» у відносинах Кемерона-Обами). «Особливі відносини» (відносини США-Британія) або «атлантизм» та «трансатлантичний альянс» (оборонний альянс групи західних держав по обидві сторони Північноатлантичного океану, створеного під час Холодної

війни проти спільного ворога у вигляді СРСР) продовжувало відігравати центральне значення у зовнішній політиці Сполученого Королівства за правління Д. Кемерона. [37] Особливу цінність ідеї «особливих відносин» надав тетчеризм, який стверджував, що жоден уряд чи консервативний чи лейбористський *немає права ігнорувати США та псувати з єдиною наддержавою відносини*. Але й досі поширюються значні дискусії: чи були настільки важливі для Америки «особливі відносини» з Британією, як останнім?, в яких одні наполягають на дефініції «особливості», а інші стверджують, на міфічності (колишні МЗС Керрінгтон та Хоу) або роздутій концепції (Герд – колишній МЗС Британії). [37]

Та, до традиційних тем в консервативній зовнішній політиці з'явилися нові «теми»: урахування уроків Іраку, введення ліберального інтервенціонізму та прояв «етичного» виміру зовнішньої політики на рівні ідей ліберального консерватизму». Таким чином актуалізуючи партнерство ліберальних ідей з консервативними – ідеалізму та реалізму, що практикувалось правлінням Тетчер-Мейжора. Та попри це, як і в попередників, підхід до розробки зовнішньої політики здебільшого був реалістичним, з невеликими ідеологічними елементами, якщо вони не суперечили британським особистим інтересам, що характеризується як продовження політики Т. Блера (винятком виступає війна в Косово 1999 р.). [46] Даддоу та Шнапер описуючи еволюцію поглядів Консервативної партії на зовнішню політику, зазначили, що консерватори завжди звертались за підтримкою до глобальних організацій у кризових ситуаціях, що в результаті свідчило про те, що доктрина «ліберального консерватизму» втрачала свою актуальність, якщо ООН не підтримувало дій Британії. [37, 77]. Але на практиці не завжди доктрина демонструвала свою ефективність, як приклад, порушення прав в Сирії. Правління Д. Кемерона виступало за воєнні дії, але міжнародні спільнота не підтримала такі рішучі дії британців. Беручи до уваги той факт, що Сирія тісно співпрацювала з росією – виникли дві основні

проблеми: 1) ООН не буде допомагати в цій операції (вето росії, Китаю); 2) Захід не хотів загострювати відносини з РФ, які й так залишались напруженими в результаті російської агресії в Грузії. Палата спільнот, проаналізувавши цю ситуацію, проголосувала проти приєднання до бомбардувань США в Сирії, що сприйнялось як поразка для тодішнього правління та нездатність на 100% контролювати власну зовнішню політику. [73]. Дана ситуація актуалізувало питання: «чи необхідно Британії брати на себе глобальну роль? Чи є необхідність в обмеженні своєї ролі в рамках ключових областях світу?». [3] Таким чином, наслідки війни в Іраку суттєво вплинули на політичну еліту Сполученого Королівства. Але попри це, уряд Д. Кемерона продовжив традицій шлях прагматизму, особливо надаючи перевагу відносинам між США та Британією та просуваючи ідею глобального світогляду. Що стосується зовнішньої політики, цей тип консерватизму, що зароджувався, наголошує *на важливості вийти за рамки національних власних інтересів і цінувати свою гуманітарну відповідальність перед вразливими елементами в міжнародному співтоваристві*. Це відрізняється від доктрини Блера про міжнародне співтовариство — потужної форми ліберального інтервенціонізму — в тому, що консерватори Кемерона менш охоче використовувати жорстку риторіку, і вони застосовували більш обережний підхід до використання військових інструментів у гуманітарних цілях.

2.2.3. Т. Мей та реалістичний підхід у зовнішньополітичній стратегії Сполученого Королівства

Т. Мей – друга жінка прем'єр-міністерка в історії Сполученого Королівства, очоливши державу в один з найскладніших періодів в політичній історії. Якщо коротко охарактеризувати політику Т. Мей, то варто окреслити, що вона не дуже сильно відрізнялась від підходу її попередника Д. Кемерона. 26 січня 2017 р. політикиня засудила «провальну політику

минулого», заявивши, що «втручатись в суверенні держави і змусити їх вірити в те, що вірять вони (тобто британці)» - давно не актуально. [49] Але водночас, Т. Мей наголосила, що Британія як і США не можуть залишатись осторонь при виникненні загроз і готові діяти, якщо це стосуватиметься їх інтересів. Консервативний лідер відкинув ліберальні ідеї Т. Блера, акцентуючи основну увагу на національних інтересах, тісно пов'язаних до реалістичного підходу в міжнародних відносинах, яка була більш притамана до 1990-х рр.. Значну увагу Т. Мей приділила саме пошуку нового місця для Сполученого Королівства в результаті процесу BREXITу. [62]

При керівництві Т.Мей, мета Британії полягає в тому, щоб «знову піти туди, де, можливо, люди не бачили нас так багато в минулому, і в місця, де вони думали, що ми про них забули» завдяки мережі посольств Великої Британії. [14] Однак, це не відбулось без певних суперечок. Коли Л. Фокс, новий міністр міжнародної торгівлі, відвідав Філіппіни, він заявив, що Велика Британія та Філіппіни поділяють цінності, ігноруючи той факт, що філіппінський лідер (Родріго Дутерте) убив 7000 людей з початку своєї війни з наркотиками. Гарріет Харман, член парламенту від Лейбористської партії, яка головує в Об'єднаному комітеті парламенту з прав людини, негайно заявила, що уряд ніколи не повинен жертвувати основними британськими цінностями, навіть у своїх зусиллях знайти нові партнерства. [62] Ця критика була спрямована на адресу Фокса, але з таким же успіхом спрямована і на саму очільницю влади. Дійсно, того самого дня, коли Фокс відвідав Філіппіни, Т. Мей була в Саудівській Аравії та зіткнулася з питаннями щодо підтримки Великою Британією коаліції на чолі з Саудівською Аравією проти повстанців у Ємені. Політикиня виправдала свій візит тим, що він був в інтересах Великої Британії:

«У наших британських національних інтересах мати добрі стосунки по всьому світу, щоб ми могли торгувати приносить робочі місця та процвітання Великій Британії. У наших національних інтересах також гарантувати, що ми

працюємо з світом, щоб підтримувати нашу безпеку. І так, в наших національних інтересах гарантувати, що цінності, які лежать в основі нас як британців, є цінностями, які ми пропагуємо в усьому світі. Це те, що ми робимо». [53]

Існує мало доказів того, що комерційні партнери вирішать перейти до таких цінностей, як права людини, демократія та верховенство права лише тому, що вони підписали торгові угоди з Великою Британією. Таким чином, здається, що пошук нових партнерів є перш за все питанням “виживання” для Сполученого Королівства, ніж засобом, який вони мають намір використати, щоб ефективно впливати на політичні рішення свого партнера. Залишалось актуальним питання «чи зможуть нові двосторонні відносини залишатись ефективними, коли Британія вийде із складу Європейського союзу, враховуючи той факт, що вона стане менш привабливою для них, що автоматично зменшить її політичний потенціал на міжнародній арені?».

Таким чином, виникло чимало труднощів у розумінні того, яке місце займе Сполучене Королівство у світі, адже її провідна роль у Союзі допомагала формувати політичні рішення всередині неї, що забезпечувало її значущість на континенті та на світовій арені. Велика Британія, звичайно, залишатиметься одним із найважливіших постачальників оборони в Європі, але брак ресурсів та втома громадської думки – змусили відмовитись від політики інтервенціонізму і прийняти більш реалістичний підхід. Усі заяви про «Глобальну Британію» у світі сприймались більш скептично, оцінюючи це як прояв ностальгії за імперською спадщиною, що викликало занепокоєння, що тепер держава не відновить свою велич, а буде займати роль держави середньої сили. [44]

Загалом, після закінчення Холодної війни Сполучене Королівство намагалось дотримуватись принципу “вдарити сильніше своїх можливостей”. Але попри той факт, що держава зберегла високий міжнародний статус, Лондон не зміг змиритись зі статусом “держави другого ешелону”. Втрата

імперських атрибутів влади не змусило Британію відступити з попередніх позицій, постійно намагаючись брати на себе відповідальність за вирішення світових справ. Розпад біполярної системи створив безліч нових запитань щодо того, як тепер Сполучене Королівство буде реалізовувати свій потенціал. Зрештою, ці та інші фактори змусили владу постійно опиратись на підтримку єдиної наддержави США, максимально мінімізуючи взаємодію з ЄС, який на її думку, змушував Британію обмежити свій вплив та самостійність у проведенні зовнішньополітичних справ. Попри провал “етичної політики”, що мало б змусити Лондон на тривалий час забути про свої амбіції, внутрішні проблеми Європейського Союзу “зіграли на руку” державі, ставши приводом до проголошення референдуму щодо членства та прикриття попередніх помилок влади.

РОЗДІЛ 3. ТРАНСФОРМАЦІЯ БРИТАНСЬКОЇ МОДЕЛІ ЗОВНІШНЬОЇ ПОЛІТИКИ ПІСЛЯ BREXIT

3.1. Переосмислення «імперського минулого» в сучасній політичній риторичі Сполученого Королівства

Актуалізація питання «імперського минулого» в зовнішній політиці Сполученого Королівства та формування ключових позицій держави на міжнародній арені в останнє десятиліття XIX – на початку XXI століття зумовлено видавництвом численних праць британських науковців і дискусіями британського суспільства. Наприклад, колумніст *Washington Post* писав: «Британія ще хапається за імперську ностальгію», дослідник Г. Янг стверджував: «BREXIT – імперська фантазія Сполученого Королівства». [58] Окрім, й досі можна віднайти у пресі та у наукових доробках популярну цитату Д. Ачесона (держсекретаря США, проголошена в 1962 р.) про те, що з втратою імперської ролі, Британія так і не змогла віднайти свою нову роль у світі, що підтверджує відсутність бачення місця держави в сучасній міжнародній системі. [87] Розглядаючи британську зовнішню політику протягом останніх 20-30 років, не можна обійтись без аналізу таких ключових питань як ідентичність, історична пам'ять, наративи про минуле, адже саме вони виступають чинниками політичної боротьби та формування ключових факторів політичного розвитку.

На стан сьогодні, Сполучене Королівство залишається єдиною державою, яка залишила ЄС, і навіть попри розуміння «гостроти» європейського питання в британських колах, результати референдуму стали повною несподіванкою для політиків та експертів, остаточно підтвердивши наявність старих, невирішених аспектів, які прослідковувались з моменту закінчення Другої світової війни. Існує чимало публікацій, в яких прослідковується основні тези формату: «рішення британців щодо BREXITу чергово підтверджують прагнення повернути колишню імперську історію на сучасний лад». Що саме емоційний компонент, а не раціональний вплинув на

свідомість британців, пояснюючи це великою кількістю праць на тему майбутнього держави поза ЄС, де говориться про складні наслідки «виходу» з численними економічними підрахунками та поясненнями. [42]

Цікавим спостереженням стала інтерпретація Європейського Союзу як сучасної імперії з наявністю держав-членів як колоній, чим і керувалась Консервативна партія у своїх виступах (М. Гоув, який посилався на виступ Ж.М. Барозу – тодішнього очільника Європейської комісії 2007 р. «неімперська імперія»), ставши лозунгом позбуття залежності та боротьбою за суверенітет.[59] Страх перетворення Британії з колишньої імперії та сучасну колонію по-особливому чутливо відобразився на настроях британців, але попри це, громадяни Шотландії та Північної Ірландії не підтримували цю ідею, що і відобразилось на їх прагненні відмовитись не від європейського майбутнього, а від впливу Лондона.

Ще однією важливою тезою стала ідея лідерства або як часто говорять в британському ЗМІ «винятковості» Сполученого Королівства, яка акцентована на «особливій» історичній ролі, що свідчить про те, що Лондон не може бути одним з рівноправних членів будь-якого об'єднання, а повинен бути його очільником або, як мінімум, володіти особливим статусом, що і спостерігалось за всю історію європейської політики. І саме ці тези так відчайдушно відстоював колишній прем'єр-міністр Британії Д. Кемерон, прагнучи залишити державу в складі Європейського союзу.

Але ця ідея «лідера та винятковості» спостерігається ще на початку вступу Лондона в склад європейської спільноти: 1971 р., Daily Mail опублікував статтю, де чітко було проілюстровано, що з цього моменту Сполучене Королівство буде «вести» усі європейські справи, а The Sun відзначив на важливості для держави, «яка втратила імперію, але отримала континент». [67]

З моменту референдуму та прийняття рішення щодо BREXIT спостерігається актуалізація теми імперії в політичній риториці, адже до

цього етапу пріоритетними виступали питання мультикультурності та бачення сучасної Британії. У свою чергу, це зумовило виникнення нових тенденцій у зовнішній політиці Британії і вплинуло на формування нових взаємовідносин з державами інших регіонів світу. І поки єврооптимісти наголошували на втраті Лондоном впливу на європейському континенті та міжнародній арені, будучи під загрозою кваліфікуватись в якості «маленької Англії», євроскептики стверджували, що від моменту референдуму, держава отримала бажану незалежність та зможе самостійно вибудувувати та розширювати зв'язки по всьому світу. Так виникла відома під назвою ідея «Глобальної Британії», яку чимало дослідників інтерпретують як «неоімперський проєкт». [51]

Результати референдуму стали великою несподіванкою у Європі та світі, адже у фінансових ринках, дипломатичній спільноті та ЗМІ існувало припущення, що британці виберуть статус-кво. Окрім, кампанія «Remain» ґрунтувалася на підтримці та застереженнях широкого кола міжнародних голосів від МВФ до президента Обама. [51] Таким чином, домінуючим повідомленням від решти світу було протистояння BREXIT і припущення, що в його результаті Британія зіткнеться з болісними витратами і рухатиметься до ізоляціонізму. Це повідомлення було підкріплене політичною, економічною та конституційною невизначеністю держави.

Світова реакція на BREXIT виглядає наступним чином:

- Спільна заява президента Європейської комісії Жан-Клода Юнкера, президента Європейської ради Дональда Туска, президента Європейського парламенту Мартіна Шульца та прем'єр-міністра Нідерландів Марка Рютте:

«Тепер ми очікуємо, що уряд Сполученого Королівства якнайшвидше введе в дію це рішення британського народу, яким би болючим не був цей процес. Будь-яка затримка безпідставно продовжить невизначеність. [58]

«Ми сподіваємося, що Велика Британія стане близьким партнером ЄС і в майбутньому»».

- Франсуа Олланд, президент Франції:

«Це болісний вибір, і він викликає глибокий жаль як для Великобританії, так і для Європи. Але цей вибір за ними, і ми повинні поважати його, приймаючи всі наслідки. [28]

«Голосування у Британії – важке випробування для Європи».

- Ангела Меркель, канцлер Німеччини:

«Ми з жалем приймаємо до відома рішення британського народу. Безсумнівно, це удар по Європі та по процесу об'єднання Європи». [29]

- Енда Кенні, прем'єр-міністр Ірландії:

«Мені дуже прикро, що результатом референдуму є вихід Великобританії з Європейського Союзу. Однак британський народ висловився, і ми повністю поважаємо його рішення. [29]

«Ірландія, звичайно, залишиться членом Європейського Союзу. Це глибоко в наших національних інтересах».

- Єнс Столтенберг, генеральний секретар НАТО:

«Сполучене Королівство залишатиметься сильним і відданим союзником НАТО і продовжуватиме відігравати провідну роль у нашому альянсі.

«Сьогодні, коли ми стикаємося з більшою нестабільністю та невизначеністю, НАТО є більш важливою, ніж будь-коли, як платформа для співпраці між європейськими союзниками, а також між Європою та Північною Америкою. Сильна, об'єднана та рішуча НАТО залишається важливою опорою стабільності в неспокійний світ і ключовий внесок у міжнародний мир і безпеку. [58]

«Альянс залишається відданим більш тісній співпраці з Європейським Союзом».

Таким чином, можна підтвердити наявність неоднозначної позиції та реакції світової спільноти на результати референдуму Сполученого

Королівства. З одного боку, спостерігався посилений євроскептичний рух, як наприклад, у Франції, на чолі М. ле Пен «вітали Британію з уроком демократії» та наполягали на проведенні такого ж референдуму в державі. Д. Олланд, А. Меркель та Д. Туск спільно заявили, що BREXIT – це виклик для всього Європейського Союзу і перевірка європейського проєкту на «витримку». [29] США, як найважливіший партнер для Британії, ще до результатів BREXIT заявили, що «вихід з ЄС – це збиток «особливим відносинам». [51] Польща також висловила велике занепокоєння щодо рішення про «вихід», починаючи від питання перебування 80 000 поляків на території Сполученого Королівства, закінчуючи ймовірним послабленням тиску з боку ЄС на політику росії. Австралія, як важливий партнер для Британії, висловила занепокоєння щодо можливої фінансової шкоди та ускладненням з боку європейських партнерів діяльності Британії на континенті. Бельгія, у свою чергу, прагнула за рахунок процесу BREXIT, «вийти за межі шоку» та просувати вперед ідею європейської інтеграції. З іншого боку, регіональні амбіції та популізм на півночі країни, безсумнівно, «живились» результатами голосування за Brexit, як і в решті ЄС (як приклад Греція). З виходом британських консерваторів із блоку ЄС вони втрачають стратегічного союзника та ідеологічну модель. У минулому Бельгія та Велика Британія завжди по-різному дивилися на ЄС. Проте, оскільки вони є історичними, політичними, стратегічними та економічними союзниками, в їхніх обопільних інтересах, щоб ця дружба ніколи не припинялася. [58]

Сам британський уряд зіткнувся з проблемою відмовитися від нарративу BREXIT, що додає британського занепаду та роз'єднаності. Частково це залежить від м'якої сили Британії. Згідно з опитуванням 2015 року [50] Британія була провідною у світі м'якою силою. У 2022 році Британія опустилася на друге місце після США. (додаток 2) Як буде далі – покаже час. Інша справа, чи залишиться на вершині рейтингу м'якої сили, щоб Британія залишилася ефективним гравцем у міжнародних відносинах.

Пріоритетним завданням для Сполученого Королівства було провести перемовини з іншими державами, тобто тими, які не входили до складу Європейського союзу, або США, щоб формувати нове коло двосторонніх відносин після виходу з ЄС.

З 2016 року спостерігаються нові спроби просування ідеї «англосфери» як елементу зовнішньої політики Сполученого Королівства, де актуалізується питання ідентичності: дихотомії «ми» - «інші», посиляючись на історичні, культурні та мовні особливості політичного устрою. [83] І попри той факт, що ідентичність не є новим фактором проведення зовнішньої політики Лондоном, але сьогодні це явище інтерпретується не так як у період Холодної війни. Одним із аспектів ідеї так званої «англосфери» - взаємодія формату CANZUK, головною метою якого є торгова угода між Канадою, Австралією, Новою Зеландією та Великою Британією. [101] Але у свою чергу, дане угруповання може стати другим за оцінкою потужним альянсом після ЄС і четвертим за розміром економічним об'єднанням, даючи можливість для Лондона компенсувати важкі наслідки BREXIT та дистанціювати від взаємодії з європейським проектом.

Згідно цього стає очевидним, що саме ідея «глобальної» держави, яка заснована на традиційних та близьких культурно й історично партнерів стає пріоритетною європейським (які постійно були «іншими») навіть попри економічні переваги, які були надані Британії за 40 років членства. Що і ще раз підтверджує тезу про «ностальгуючих за імперією» політиків та більшості британців, які проголосували за BREXIT. Варто також пригадати про вираз «Імперія 2.0» у консервативному кабінеті за каденцію Б. Джонсона, що характеризувало співпрацю з Співдружністю і викликало обурення в багатьох партнерів, особливо в колишній колонії – Індії. [38] Та попри всі ці аргументи, чимало критиків спростовують дані гіпотези щодо «англосфери», оцінюючи їх як фантазію. Але не варто все характеризувати настільки неоднозначно:

- 1) Червень 2021 р. – заключення домовленості про вільну торгівлю з Австралією, акцентуючи на «спільній історії та цінностях».
- 2) Вересень 2021 р. – AUKUS: оборонний альянс між Австралією, США і ВБ. (попри численні напруження між США та Британією в результаті виводу військ з Афганістану, що вдарило по політичним амбіціям британців).

Але у зв'язку з переосмисленням «імперської спадщини», оцінки невдач, дана подія все більш підсилила прагнення зрозуміти справжню роль держави на міжнародній арені та яку роль Америка відіграє в цій системі. Все це в результаті посилює переосмислення досвіду імперії, визнання її негативного досвіду і формування сорому за політику імперської Британії, що все більше підтримується членами Лейбористської партії. У 2020 році дискусії отримали нову хвилю обурення у вигляді протестів Black lives matter, де активно виступали за знесення пам'ятників усім діячам колоніальної політики. [44] Це викликало неоднозначність та суттєву відмінність від тієї політики, яка слідувала традиціям та відтворення колишніх ритуалів. Та попри це, прагнення дистанціюватись від «імперської спадщини» спостерігається лише в 9% (хто проголосував за BREXIT) і відповідно 30% (хто проти BREXIT), які відчують сором за цей етап історії Сполученого Королівства, 50% вважають, що цим більше варто пишатись, аніж засуджувати і лише 20% впевнено відповіли, що від цього відмовлятися потрібно повністю і категорично. [42]

Таким чином, боротьба за BREXIT, яка активізувала дискусії щодо нової ролі Сполученого Королівства та розуміння пріоритетності «імперської спадщини» в сучасній британській політиці – змусила переглянути суть історичного минулого держави. З одного боку, історична ланка залишається важливою для представників Консервативної партії, яка на даний момент очолює владу. Оцінюючи її зовнішню політику, можна побачити, що вона концептуалізується на історичному досвіді та взаємодії держав на основі ідеї

«англосфери». Лейбористська партія, відповідно, виступає супротивом у цьому питанні, звинувачуючи правлячу владу та активно засуджуючи імперську політику. Ця тема до сьогодні залишається актуальною та піддається широким дискусіям, змушуючи активно переосмислювати імперську спадщину в позитивному та негативному відтінку. Більш того, варто виокремити наступне: результат цих суперечностей суттєво впливає на майбутню траєкторію Сполученого Королівства.

3.2. «Глобальна Британія в епоху конкуренції»: від ідеї до реалізації

Витоками ідеї «Глобальної Британії» Сполученого Королівства як «мережевого актора», широко розповсюджене в період коаліційного кабінету (2010-2015 рр.), зосереджувало свої сили на рівноправні відносини з Америкою з метою позбавлення будь-якого ототожнення з «молодшим партнером». Концепція «Глобальної Британії» як конструкту мала в першу чергу продемонструвати, що інтереси держави значно ширші кордонів континентальної Європи. Та попри такі «глобальні амбіції», автори зафіксували статус держави як «середньої держави», яка знаходилась між могутніх центрів сили, але саме вони здатні «мінати поведінку великих держав, які формують міжнародну систему».

В 2010 році концепція «Глобальна Британії» зустрічалась в документі консервативного правління Д. Кемерона «Забезпечення безпеки Британії в епоху невизначеності: стратегічна оборона і безпека», де прослідковується ностальгія за втраченою імперією і прагнення віднайти нову імперію, яка знову стане лідером. [31] А протягом всього 2017 році, дефініція «Глобальна Британія» часто зустрічалась в політичних виступах прем'єр-міністра, акцентуючи увагу на ролі держави як захисника міжнародного порядку від дій «безвідповідальних країн». [49]

Розробка сучасної зовнішньої політики Сполученого Королівства на даний час відбувається внаслідок трансформаційних процесів союзів, які

змогли закріпитись внаслідок завершення Холодної війни. Завдяки приєднанню Британії в 1973 р. до ЄС, британська зовнішня політика збалансувала пріоритетну атлантичну модель політики з європоцентризмом, що в результаті співробітництво між США та Європою зійшлись на фундаменті «спільних інтересів та інституційних зв'язків». [77] Комбінуючи членство в ЄС і «особливі відносини» з США, Велика Британія могла досягати зовнішньополітичних цілей, створюючи «зручну ситуацію», де приймати складний політичний вибір ставало все простіше. Америка підтримувала дану позицію, особливо взаємовідносини з важливим європейським партнером, який створював невидимий ланцюг між обома континентами. Та все ж варто зазначити, що Лондон попри перебування в європейському континенті, вдало уникав будь-які відмінності між сторонами, такі як бачення «іракського питання». [65]

З березня 2019 р. була опублікована концепція «Глобальна Британія», де було окреслено основні зовнішньополітичні напрямки її діяльності: АТР, США, Африка, заморські території та звичайно країни Співдружності. [92] Порівнюючи цю концепцію з доктриною В. Черчилля можемо знову переконались в пріоритетності в британських зовнішньополітичних цілях саме англо-американських відносин, країн Співдружності, що не є співпадінням, адже як в 1945 році так і після 2016 року, Сполучене Королівство знову опинилось перед пошуком свого місця на міжнародній арені. Але у сучасному вигляді ідея «Глобальна Британія» відрізняється від знаменитої черчиллевської доктрини «три сфери впливу», прагненням привернути увагу до актуальних проблем сьогодення: міжнародна безпека, захист оточуючого середовища і т.д.

Світова пандемія COVID-19 суттєво вплинула на міжнародний політичний порядок денний, змушуючи усі плани та стратегії країн світу залишити позаду. Не став винятком і процес BREXIT, актуальність якого була високою у всіх політичних колах та преси. Але коронакриза, у свою

чергу, не усунула дане питання з пріоритетних цілей Британії, а навпаки додала ще більшої важливості у процесі формування нової зовнішньополітичної концепції.

З моменту виходу держави з складу ЄС (31 січня 2020 р.), Сполучене Королівство тривалий час демонструвала себе як держава, яка тепер може діяти глобально, втілюючи самостійно усі власні ініціативи та обов'язки. Завдяки минулим здобуткам, таким як: імперська спадщина, наявність військового флоту, ядерної зброї, розвиненої інфраструктури, науково-технічного потенціалу та широких торговельних зв'язків, перебування в складі провідних міжнародних організацій (G7, G20, член РБ ООН), які визначають сучасний світовий порядок – Британія завжди сприймалась державою світового масштабу навіть попри втрату впливу в умовах деколонізації та формування біполярного порядку. [53]

В лютому 2020 році була опублікована робота, яка акцентувала на глобальній ролі Сполученого Королівства навіть з складнощами BREXIT, як це було 400 років тому. А згодом Б. Джонсон представив документ «Глобальна Британія у вік конкуренції: комплексний огляд політики у сфері безпеки, оборони, розвитку і зовнішньої політики», де наголосив, що Велика Британія має усі шанси стати глобальним гравцем. [25]

Опинившись тепер за можливістю діяти безпосередньо без згоди ЄС, британські політичні діячі розпочали формувати нове бачення держави у світовій системі і реагувати на можливі послаблення в деяких ключових зовнішньополітичних позиціях: «Не дивлячись на те, що ми втратимо деякі привілеї членства в ЄС, ми отримаємо гнучкість в сфері зовнішньої політики, що дозволить стати одним із основних світових гравців.

Стосовно відносин з США, то Б. Джонсон завжди відкрито говорив, що Америка – першочерговий союзник Британії, формуючи найголовніший пріоритет у зовнішній політиці. Але ці відносини постійно перебували в нестабільному стані: ще під час каденції Д. Трампа, останній міг діяти без

згоди власних союзників, як приклад, вихід із ядерної угоди з Іраном або вбивство іранського генерала К. Сулеймана, викликавши негативну реакцію британського уряду. Варто також і пригадати випадок Huawei в 2019 р. (загроза національній безпеці: заборона закупівлі у американських виробників компонентів і технологій без їх згоди в кампанії Huawei і сімдесяти пов'язаних з нею фірм), внаслідок чого було поставлено під удар не лише Китай, але й Сполучене Королівство, яке було зацікалене в співпраці, але під тиском США в липні 2020 р. відмовилось від розробки зв'язків 5G. [44]

«Вільний ринок та вільна торгівля у світі» - основний тезис, проголошений на Всесвітньому економічному форумі в Давосі в 2017 р. Т. Мей, яка свідчить про відмежування від «Єдиної Європи» в пошуку нової опори «повороту до Азії». [49] В 2020 році голова Форін-Офісу Д. Рааб здійснив тур по чотирьом країнам: Австралію, Японію, Сінгапур і Малайзію. Члени британського правління розглядають «Глобальну Британію» як «орієнтовану на зовнішній світ». Стратегія Індो-Тихоокеанського регіону є складною, адже передбачає збалансування великої кількості конкуруючих пріоритетів та політичних інструментів.

Global Britain in a Competitive Age – робота, яка була опублікована в березні 2021 року, демонструє єдність поглядів з США щодо міжнародного порядку, де американського партнера окреслено як «економічну, дипломатичну супердержаву». [54] Було чимало суджень, починаючи від того як понизиться рівень «важливості» британського союзника для Америки у зв'язку з втратою членства в ЄС, закінчуючи «чи не зіткнуться інтереси держави з інтересами Вашингтону в рамках «Глобальної Британії»?»

З приходом до влади Дж. Байдена в британо-американських відносинах прослідковувалось значне похолодання, що супроводжувалось рейтингом зовнішньополітичних партнерів, де Брюссель випередив Лондон та у вигляді неодноразової підтримки Дубліна (тобто ЄС), якщо мирний процес в

Північній Ірландії буде порушено. Та попри це, «особливі відносини» для Сполученого Королівства залишаються важливим зовнішньополітичним інструментом.

Щодо процесу BREXIT, Британія активно включалась в захист «міжнародного порядку, заснованого на правилах» і навіть сьогодні «в більшості випадків наші цінності перетинаються з інтересами». Боротьба демократії проти авторитаризму стала лейтмотивом спільних заяв США та Сполученого Королівства. В березні 2021 р. МЗС Великої Британії Д. Рааб підкреслив амбіції Лондона грати центральну роль на міжнародній арені в якості «незалежної суверенної держави і однієї із провідних гравців західного альянсу». [88]

Цінності формують одну з найважливіших точок опору «Глобальної Британії», яка претендує на роль «сили добра» в постпандемічній системі міжнародних відносин. Попри те, що мова йдеться більш про інструменти soft power – значення сили обумовлено сучасною кризою безпеки, де воєнні та політичні альянси перевищили важливість ціннісно-ідеологічних. [73] Акцент на «hard power» дозволяє розширити двосторонні відносини з окремими європейськими державами і зіграти «особливу» роль в НАТО, що обумовлено головним стимулом збереження впливу в регіоні після BREXIT. [73] Тобто, з одного боку – це прагнення увійти до складу союзників США на європейській периферії, з іншого, продемонструвати можливість стати державою, яка впливає на європейський баланс сил. Активна участь Великої Британії в забезпеченні політики безпеки в Старому Світі підтримуються з боку Америки, які фокусуються на стримуванні Пекіна в Індо-Тихоокеанському регіоні (ІТР), що несе прикладне значення, дозволяючи включитись в нову гру, в якій вигода держави поки неясна через нерозголосність деталей.

В британських політичних колах все ще зберігались розбіжності щодо ролі британсько-американських відносин у зовнішній політиці Лондона. [51]

Вивід американських військ з Афганістану викликало чималі осудження, що континент покидати не можна, а без підтримки Вашингтону стримувати власні сили стало неможливим, що і було визнано британським правлінням. Це є одним з яскравих прикладів-демонстрації того, що Британія не змогла вплинути на рішення Америки, «продемонструвавши справжні можливості» концепції «Глобальна Британія». За статистикою 28% британців лише стверджували, що справді існували «особливі» англо-американські відносини у 2021 році. [42]

Таким чином, перерозподіл балансу сил в Європі, актуалізація євроатлантичної єдності, посилення Китаю – створюють для Британії можливості для будівництва системи союзів на глобальному рівні з державами-єдиномумцями. Але «Глобальна Британія» стане лише тоді реальністю, якщо Лондон знайде можливість балансувати між найбільшими центрами сили Вашингтон-Брюссель-Пекін, долаючи гравітацію «особливих відносин» і демонструючи британо-американських союз як союз співробітництва двох демократичних сил. «Перебудова» зовнішньої політики США, яку Британія сприймає як відправну точку зовнішньополітичного планування поки не давала можливості державі повністю компенсувати негативний ефект від BREXIT. Посилюючи «відчуженість» Лондона від Брюсселю, який внаслідок таких зовнішньополітичних дій Британії, до початку 2022 року розглядав державу як зовнішнього гравця на загальноєвропейський простір, що було вигідно американському партнеру. [44] AUKUS – це приклад ефективного іміджевого ходу концепції «Глобальної Британії», тоді як відстань між Британією та ЄС ставала все більшою і ускладнила задачу збереження політичної ваги в Європі. Але, до того ж, спроба представити Лондон як одного з лідерів «загальнозахідних ліберальних демократій» - надає можливість державі зблизитись до зовнішньої стратегії США, яка зосереджена на збереженні домінуючих власних позицій в міжнародній політиці.

В цілому, правляча консервативна партія розглядала розвиток Сполученого Королівства на період 2021-2030 рр. з акцентуванням на ідеї «глобальної Британії» як шлях адаптації до змін у зовнішній політиці, які мали відбутись після процесу BREXIT. [44] І хоча Сполучене Королівство програє ряду держав у звичайних озброєннях, воно буде використовувати інші привілеї як людський капітал і технологічне лідерство, прагнучи стати «науково-технічною» наддержавою до 2030 р.

Але численні експерти стверджують про численні сумніви в реальності стати Британією глобальною через невідповідність ресурсам. Численні економічні втрати в результаті BREXIT, скорочують можливості впливу держави за кордоном: в 2020 році економіка скоротилась на 10%, промисловість впала на 8,6%. [44] Але як і зазначалось вище Сполучене Королівство залишається впливовою державою завдяки наявності численних атрибутів керівного політичного центру, але наскільки це є достатнім демонструватиме лише час.

Таким чином, процес BREXIT став результатом проведеної зовнішньої політики з кінця Другої світової війни, значно активізувавшись після Холодної війни. Причинами цього вчинку стали: неприйнятність нового світового порядку, в якому Британія займала другорядну позицію, своєрідна розгубленість після втрати імперських володінь і спроби підтримувати даний імідж після деколонізаційних процесів та прагнення грати провідну роль у світових справах. Попри це, британські лідери не могли чітко визначити своє бачення держави у світі, постійно суперечачи самим собі. Наприклад, проводити ліберальну політику з використанням жорсткої сили або навпаки. Це викликало обурення і суспільства, і ключових британських партнерів, особливо ЄС. Міграційна криза, криза єврозони - підсилила можливість Британії переконати британців, що саме європейський проєкт через нестабільність негативно впливає на розвиток Сполученого Королівства, тим самим готуючи їх на референдум. Перевага Консервативної партії над

Лейбористською також відіграла ключову роль. Посилення євроскептичних сил зробило свою справу - Британія сказала “Так” виходу з ЄС. Але з цього моменту розпочалась нова сторінка у розвитку держави. З приходом Б. Джонсона, Сполучене Королівство було розколоте: як і внутрішньо, так і зовнішньо. Перед політиком постало важке завдання: об’єднати британців задля спільної мети та зберегти хороші відносини з ЄС з урахуванням британських інтересів. Звичайно, Євросоюз негативно сприйняв рішення Британії покинути європейський проєкт, розуміючи, що це перший випадок перемоги “євроскептичних сил”, що може спровокувати хвилю протестів у інших державах. Окрім цього, Сполучене Королівство підсилювало союз як економічно, так і політично, тому BREXIT ставив під загрозу імідж проєкту. Та, попри той факт, що ЄС прагнув також зберегти відносини з Британією, він не намагався поступатись їй у ключових питаннях: особливо стосовно Північної Ірландії. Затримка у процесі прийняття угод між сторонами, негативно впливало на становище Британії загалом. Але публікація “Глобальна Британія” у 2020 році демонструвало непоступливість британських інтересів політичного істеблішменту: попри складнощі, держава прагнула розшири коло партнерів та будувати світову політику. Коронавірусна криза, звичайно, внесла свої корективи, послабивши економіку Лондона та ставлячи під загрозу самого прем’єр-міністра. Але варто зауважити, що попри такі складнощі, Лондон формував нові зв’язки, нові альянси і залишався впливовим на міжнародній арені. Але, особливо, для Сполученого Королівства розпочався новий етап, пов’язаний з ескалацією війни в Україні.

РОЗДІЛ 4. ТРАНСФОРМАЦІЯ БРИТАНСЬКОЇ ЗОВНІШНЬОЇ ПОЛІТИКИ В РАМКАХ СУЧАСНИХ ВИКЛИКІВ ТА ЗАГРОЗ

4.1. Зовнішня політика Сполученого Королівства у рамках війни росії проти України (з 2014 року)

Те, що Україна та Британія стануть близькими стратегічними партнерами, ще декілька років тому могло викликати подив, але попри те, що держави знаходяться по різні сторони Європи, їх геостратегічні та гео економічні інтереси співпадають. Для Великої Британії Україна – є оплот проти РФ, в цей же час, Британія для України – критично важливий постачальник стратегічної підтримки, яка протистоїть прагненню росії “стерти” Україну з карти Європи.

Визнавши незалежність України від СРСР 31 грудня 1991 р., Британія вперше взяла участь у справах безпеки у процесі демонтажу стратегічної ядерної зброї, успадкованої від Радянського Союзу у вигляді Будапештського меморандуму. Здебільшого, співробітництво між двома державами обмежувалось ЄС, НАТО, ООН та групи семи G7. У 2004 році під час Помаранчевої революції, Велика Британія підтримала прагнення України вступити до СОТ та НАТО. У наступне десятиліття суттєвих зрушень не спостерігалось, але все змінилось внаслідок окупації РФ Криму та дестабілізації Донбасу у 2014 році. Велика Британія наполягала на виключенні росії з G8 (березень 2014 р.), накладенні санкцій з боку США та ЄС (з березня по липень 2014 р.); і в підтримці висновків Уельського саміту лідерів НАТО (вересень 2014 р.), на якому альянс зобов’язався посилити свою присутність на території своїх східних членів. [97]

В 2015 році, міністр оборони Великої Британії М. Феллон, розпочав операцію «ОРБІТАЛ», яка спрямована на допомогу Збройним силам України для їх стримування агресії. За час операції було підготовлено біля 22 тисяч українських військовослужбовців. [45] У Стратегії національної безпеки та Стратегічному огляді безпеки та оборони від 2015 року, Україна згадувалась

тринадцять разів, хоча переважно в контексті вторгнення та анексії Криму росією та спробами зміцнити безпеку в євроатлантичному регіоні. Однак, у Стратегії зазначено, що уряд Її Величності «продовжуватиме працювати над підтримкою суверенітету України, допомагатиме її народу та створюватиме стійкість»:

«росія стала більш агресивною, авторитарною та націоналістичною, дедалі більше виявляючи себе в опозиції до Заходу. Анексія росією Криму та дестабілізація східної України «показали готовність рф підірвати ширші міжнародні стандарти співпраці з метою забезпечення своїх інтересів». [66]

Та попри це, раніше Британія демонструвала «відкритість можливості співпраці з росією», наводячи приклад міжнародних зусиль у боротьбі з загрозою, яку представляє так зване угруповання «Ісламська держава», і згадуючи успішну співпрацю з нею на переговорах щодо Ірану. Однак, жорстоке військове втручання росії в Сирійський конфлікт у 2015 році загострило двосторонню напруженість. [17]

В рамках Європейського Союзу, Лондон виступав одним із ініціаторів санкцій ЄС проти росії та надання військово-технічної допомоги Україні. Та водночас, у британській зовнішній політиці спостерігались подвійні стандарти, адже незважаючи на напружені російсько-британські відносини, зберігався російський вплив у суспільно-політичних колах і серед бізнес-еліт держави, що свідчать факти фінансування Консервативної партії британськими фірмами з російським капіталом та про безпосередніх спонсорів із числа колишніх співробітників ФСБ, пов'язаних із Кремлем. [17]

До 2016 року Велика Британія була міцною частиною ЄС і підтримувала прагнення України до ЄС і НАТО; обидві країни бачили одна одну переважно, хоча й не виключно, через призму ЄС і НАТО. За цих обставин Британія та Україна не потребували поглиблення співпраці. Однак, вихід Великої Британії з ЄС став стимулом для двох країн налагодити більш рішучі та орієнтовані на двосторонні відносини в дипломатичній,

інформаційній, військовій та економічній сферах. Більше того, держави розділяли спільні інтереси через те, що обидві стали жертвою російської агресії. [45]

В березні 2018 року, російсько-британські відносини впали до найнижчої точки за десятиліття. Колишній офіцер російської військової розвідки ГРУ Сергій Скрипаль, який отримав громадянство Великої Британії, був отруєний нервово-паралітичною речовиною російського виробництва в Солсбері разом зі своєю дочкою. Напад розцінили як замах на життя Скрипалів. Велика Британія вислала 23 офіцерів розвідки з російського посольства в Лондоні (це було частиною скоординованої з партнерами акції, під час якої з посольств у 26 країнах було виведено близько 150 російських розвідників). [17] Старіші контакти були призупинені, а прикордонні та контррозвідувальні заходи посилені. Росія відповіла такою ж гостротою. На початку вересня поліція Великої Британії встановила підозрюваних у двох співробітників ГРУ в нападі. Після нападу в Солсбері особисті політичні контакти на найвищому рівні з росією практично припинилися. Економічні відносини здебільшого були несприйнятливі до політичної турбулентності, але не мали великого значення. Продовжувались культурні, спортивні та освітні обміни.

До введення обмежень через COVID-19 тисячі британських і російських туристів відвідували країни один одного. Однак, політичні відносини розірвані. А після інциденту на Керченському мосту в листопаді 2018 року, Велика Британія посилила підтримку розвитку ВМС України. За ними послідувала низка заходів допомоги, покликаних модернізувати українську державу та зробити її більш ефективною, інклюзивною та прозорою, а також посилити підтримку української армії. [66]

Вихід Сполученого Королівства з ЄС послабив позиції України у процесі євроінтеграції та посилив проросійські сили. Водночас BREXIT відкрив можливості для поглиблення міждержавної співпраці на інших

напрямах. Велика Британія є однією із головних міжнародних партнерів України у справі проведення внутрішніх реформ, захисту суверенітету від зовнішніх загроз, інтеграції у західні міжнародні об'єднання. Підписана 8 жовтня 2020 р. під час візиту президента України В.Зеленського до Лондона нова базова двостороння міждержавна угода уперше визнала стратегічний статус відносин обох держав. [82] Офіційно, Лондон із 2014 р. займає послідовну позицію щодо збереження територіальної цілісності України, надає дипломатичну підтримку на рівні ООН, ОБСЄ, Ради Європи, НАТО.

Чому Сполучене Королівство підтримує Україну? Частково через контекст безпеки Україна має значення для Великої Британії. По-перше, Україна є дружньою країною, розташованою на східному кордоні НАТО в Європі; з іншого боку, вона діє як геополітичний оплот. Якщо Україна буде сильною та спроможною, тоді росія буде менше здатна використовувати вакуум між собою та НАТО. Однак, ослаблена Україна лише підбадьорить росію та спонукатиме її чинити тиск деінде. Нарешті, хоча її власний політичний розвиток з 1990-х років був хитким і ще більше ускладнювався системною корупцією та постійними проблемами верховенства права, Україна прагне бути функціональною демократією.

Критики стверджують, що британська підтримка України була невиправданою та небезпечною: невиправданою, тому що Британія мало життєво зацікавлена в Україні; небезпечною, оскільки росія – значна держава з набагато більшим ядерним арсеналом – нібито має там «життєво важливі інтереси». На думку цих критиків, будь-яке збільшення підтримки України призведе до ескалації та розпалення напруженості з РФ, підвищуючи ризик ядерної війни. Деякі дослідники міжнародних відносин, як-от Джон Міршаймер навіть стверджують, що США та Велика Британія спровокували українську кризу 2013-2014 рр. розширенням НАТО та обіцянкою Україні, що вона врешті-решт приєднається. [97]

Ці аргументи необхідно спростувати. По-перше, Британія зацікавлена в територіальному порядку в Європі. Якщо країни, які порушують міжнародне право, зможуть без наслідків захопити територію в односторонньому порядку, тоді глибока небезпека поглине європейський континент, як це було в найтемніші моменти двадцятого століття. З цією метою і росія, і Велика Британія підписали Будапештський меморандум 1994 року, яка відкрила Україні шлях до відмови від ядерної зброї, успадкованої їй від Радянського Союзу, в обмін на гарантії щодо її територіальної цілісності. Те, що РФ має більше ядерної зброї, тут не повинно мати значення. У Великій Британії вона теж є. Якщо росія перейде до ядерного рівня, тоді вона так само піддасть ризику власні міста. Крім того, на сходах ескалації є багато сходинок до того, як ядерна війна стане ймовірною.

По-друге, критики значною мірою перебільшують роль НАТО в розпалюванні напруженості між Україною та росією. Крім того факту, що цей аргумент базується на небезпечному припущенні про те, що росія повинна мати право вето на долю України як суверенної держави, він є емпірично хибним. У 2013 році питання про розширення НАТО до України в основному було спірним. Це було з 2008 року, коли заявку Києва на План дій щодо членства було відхилено через спротив Німеччини та Франції. Дійсно, на той час альянс серйозно заважав через оперативні розбіжності в Афганістані, хронічно низькі витрати на оборону та безладний досвід у Лівії. У 2013 році мова йшла про переговори України з Європейським Союзом щодо Угоди про асоціацію росія застосувала надзвичайний економічний тиск на Україну, щоб вона не підписала; Кремль хотів, щоб Україна приєдналася до запропонованого тоді Євразійського економічного союзу.

Тож замість того, щоб чекати, Велика Британія повинна рішуче сприяти ще тіснішій координації між Великою сімкою, а також групою країн НАТО, як-от США, Польща, країни Балтії, особливо Литва та Румунія, які мають більш реалістичну перспективу розуміння російського наміру. І

Сполучене Королівство повинне чітко пояснити росії наслідки наступу: подальші російські активи будуть захоплені, подальші санкції будуть застосовані, і подальша підтримка буде надана Україні, включаючи протитанкову та протиповітряну зброю.

Таким чином, Україна може бути далекою від британських островів, але вона – через НАТО – сусідить із союзниками, яких Велика Британія зобов'язалася захищати, аж до ядерного рівня. Зараз Україна займає центральне місце в британських геостратегічних інтересах: це ворота Європи. Якщо Сполучене Королівство та його союзники не допоможуть закрити ворота, захистити Європу буде важче.

4.2. Трансформація британської зовнішньої політики в рамках сучасних викликів та загроз: повномасштабне вторгнення росії в Україну (від 24 лютого 2022 р.)

Вихід Сполученого Королівства із складу Європейського Союзу змінив роль держави у світовій політиці. Попри те, що вона є ядерною державою, однією із п'яти постійних членів Ради Безпеки ООН, Лондон тепер більше союзник англomовних держав, таких як США і Австралії, головні загрози яких розташовані в Азії, водночас – на європейському континенті голос Британії стає тихішим. [67] Як приклад, загострення відносин ЄС з росією. Велика Британія виступала однією з перших, хто засуджував політику путіна, звинувачуючи в спробах поділити схід Європи на сфери впливу. З виходом держави із ЄС, позиція до росії з боку європейських країн пом'якшилась, а Британія попри наявність ядерного чемодану, стала практично непоміченою.

Рішення щодо BREXIT був для британців складним і неоднозначним – 49% на 51% на користь «виходу» з складу Європейського союзу. Але розмови про те, яку ціну держава заплатить за це – були суперечливими: поки європейські політики та британські євроскептики говорили про трансформацію Сполученого Королівства в другорядну країну на

міжнародній арені: «Британії доведеться змиритись з фактом, що вона стала маленькою країною» [52] – прем'єр-міністр та прихильник «поза європейської політики» Борис Джонсон наголошував на новій ері для Британії, яка «нарешті стане по-справжньому глобальною». Але зрештою, на міжнародній арені поступово відображався результатами внутрішньої політики держави: численні скандали, підвищення податків, інфляція і COVID-19 поставили під сумнів політику навіть тих, хто голосував за BREXIT: на початку 2022 року задоволені політикою уряду налічувалось близько 38%. А ті громадяни, які з самого початку проявляли еврооптимістичну позицію було в рази більше. [11] До того ж, експерти заявляють, що економічні наслідки тільки починають проявлятися і якщо COVID рано чи пізно зникне, то BREXIT свою справу ще не завершив. Але перші наслідки уже стали очевидними, про що свідчить і падіння з 5 місця на 8 у реалізації військового потенціалу держави. Зрештою, Сполучене Королівство у загальному рейтингу держав поступилось на 2 сходинки, що суперечать її потенційним планам ставати більш “Глобальною”. (додаток Б)

Після BREXIT Сполучене Королівство відвернулося від Європи та намагалось знайти союзників як одиночний глобальний гравець. Та війна в Україні може допомогти Великій Британії налагодити нові зв'язки зі старими партнерами. Лише нещодавно, британські та європейські лідери характеризували їх відносини як антагоністські, переговори яких зайшли в «глухий кут», то наразі вони заговорили про єдність. Війна об'єднала країни Заходу проти спільного ворога в особі президента росії володимира путіна:

«Ми будемо активізувати нашу співпрацю на всіх рівнях. Ми хочемо досягти прогресу та інтенсифікувати відносини», – сказав Шольц. [97]

«Ми з Олафом погоджуємося, що наші дві країни та наші союзники повинні йти далі та надавати більше допомоги Україні, — додав Джонсон, - Британія та Німеччина поділяють однакове відчуття жаху та огиди до жорстокості, яка [там] розв'язана». [97]

Здається, це дало Великобританії новий авторитет на міжнародній арені:

«Це величезна можливість для Великої Британії знайти свій голос у дуже позитивному ключі», — сказала FRANCE 24 доктор Мелані Гарсон, викладач із врегулювання міжнародних конфліктів і безпеки на факультеті політичних наук UCL. [96]

Ця позиція знайшла відгуки в останній масштабній війні в Європі.

У звіті про зовнішню політику уряду Великої Британії за 2021 рік йдеться про прагнення бути «країною, яка здатна вирішувати проблеми та ділити тягар із глобальною перспективою». Протягом війни в Україні — це означало співпрацю з іншими країнами. Ще в листопаді 2021 року розвідка Великої Британії приєдналася до США, щоб повідомити про незвичайні переміщення російських військ поблизу українського кордону.

21 лютого — за три дні до вторгнення РФ в Україну — США та ЄС почали вводити санкції проти Росії, а через 24 години до них приєдналася Велика Британія. Відтоді вона не відставала від санкцій, хоча внесення в чорний список багатих росіян, деякі з яких володіють значними активами у Лондона, сповільнилось. Велика Британія також приєдналася до інших країн НАТО, які надають зброю Україні. 8 квітня було оголошено про новий пакет оборонної допомоги на 100 мільйонів фунтів стерлінгів на додаток до вже наданої військової допомоги на 350 мільйонів фунтів стерлінгів і гуманітарної допомоги на 450 мільйонів фунтів стерлінгів. [94]

Розширення співпраці з іншими країнами під час війни в Україні також збільшило потенціал для відновлення зв'язків між Сполученим Королівством та ЄС. Після Brexit Британія спробувала відійти від Європи на Індотихоокеанський регіон. У вересні 2021 року він оголосив про альянс AUKUS — військовий пакт із США та Австралією, який, як відомо, зневажливо ставився до Франції. «Сполучене Королівство перебудовувалося», — каже Гарсон. «Йй доводилося знайти голос, особливо щодо безпеки та оборони, але

ій було важко це зробити». [53] Альянс AUKUS був створений після невдалих переговорів щодо Brexit, що означало, що після виходу Великої Британії з ЄС не було офіційної угоди щодо зовнішньої політики безпеки. Під час переговорів каменем спотикання були вищий військовий потенціал та інвестиції Британії порівняно з іншими державами-членами ЄС, за винятком Франції.

З початку війни в Україні військова позиція Німеччини різко змінилася, коли Шольц виділив 100 мільярдів євро з бюджету на 2022 рік на витрати на оборону. Це може стати каталізатором для зміни того, як ЄС проводить політику безпеки: «Це потенційно дозволяє Великій Британії та ЄС вибудувати більш конструктивний підхід і майбутній альянс безпеки», — розповідає Реланд. [94]

Війна в Україні не лише перевіряє позиції Сполученого Королівства на світовій арені. По всьому світу країни перебудовуються з новою політичною реальністю. У Європі Фінляндія та Швеція наближаються до вступу в НАТО, і потенційна відповідь росії на такий крок невідома. «Відбувається величезний перехід, і це справжня переломна точка для політики безпеки та оборони в Європі та Атлантиці», — наголошує Гарсон. [33]

У мінливому політичному ландшафті роль, яку Велика Британія може відігравати в майбутньому, і хто буде її союзниками, не гарантовані. Проте є одна впевненість: відносини між Великою Британією та Україною справді міцніші. Протягом усієї війни лідери Великої Британії швидко підтримували Україну жорсткими заявами проти росії, і громадська підтримка також була високою. За даними Даунінг-стріт, станом на 16 березня британська програма Homes for Ukraine, яка дозволяє окремим особам звертатися до біженців, отримала 138 000 заявок. Серед українців опитування в березні 2022 року показало, що Велика Британія вважається одним із найбільших союзників країни поряд із Польщею, Литвою та США. Коли Б. Джонсон відвідав Київ 9 квітня, він був найпомітнішим національним лідером, який зробив це з

моменту вторгнення в Україну. Там його тепло зустрів В. Зеленський: «Борис був серед тих, хто ні хвилини не вагався, чи допомагати Україні», — сказав він. «Україна завжди буде вдячна Борису і Британії за це». [40]

Для Сполученого Королівства війна в Україні стала важливою можливістю продемонструвати постійну відданість нації європейській безпеці, а також наскільки ефективно та амбітно відбувається співпраця, якщо політична воля поєднується з здоровими політичними інвестиціями. Є багато моральних, тактичних та практичних причин, чому Британії важливо зіграти важливу роль у процесі відновлення України, що продемонструє політичні та інституційні амбіції, навички у обміні знаннями, гуманітарному реагуванню та міжнародному розвитку.

Роль Сполученого Королівства в проекті відновлення України стане практичним випробуванням порядку денного Глобальної Британії, що вимагатиме скоординованої та конструктивної участі, щоб втілити в життя свої найвищі амбіції. [66] Це велике завдання постає в той час, коли уряд стикається з величезними обмеженнями своїх ресурсів, пропускну здатності та персоналу, і вимагатиме розробки потужного нарративу, щоб забезпечити згоду британського народу. Велика Британія з гордістю відіграє життєво важливу роль у захисті України, і повинна враховувати особливі інтереси, активи та навички союзників. Британці також повинні розглянути можливості, які надає цей проект, щоб відновити та переглянути відносини з ключовими партнерами на Заході, включаючи Європейський Союз і Сполучені Штати. До цього часу адміністрація Дж. Байдена дала зрозуміти своїм щедрим фінансовим і військовим забезпеченням Україні, що вона продовжує розглядати росію як екзистенційну загрозу для ліберального світового порядку. [21] Однак, минуло також менше року з тих пір, як Америка в хаотичних обставинах вийшла з Афганістану, переслідувана помилковим процесом реконструкції, який не зміг досягти самодостатності. З огляду на те, що Китай, який стає все більш терпимим до ризику, продовжує

кидати виклик американській глобальній владі, а у Вашингтоні може виникнути розбіжність щодо характеру відповіді на ці загрози, конкуруючі сили будуть важким тиском на президента, коли він буде приймати рішення щодо розподілу все більшої кількості оспорюваних ресурсів. [21] Нестабільність політичного середовища в Америці змушує всіх західних союзників замислитися над тим, як найкраще впровадити послідовність і стійкість у наші відносини з цією глобальною наддержавою, і Британія може зіграти роль у зміцненні значної довгострокової ролі у відбудові України процес як крок до досягнення цього.

Дивлячись вперед, Велика Британія та Україна є ідеальними стратегічними партнерами. Україна стала центральним вузлом у новознайденому британському баченні Європи, яка простягається від «північного» до «південного флангів Європи», де уряд Її Величності має намір «підтримувати колективну безпеку від Чорного моря до Крайньої Півночі. [40] Враховуючи експансіоністські наміри росії, Україна, хоч і не є союзником НАТО, стала центральним оборонним бастионом євроатлантичного регіону, оскільки вона була приречена поглинати агресивні випадки Кремля. [97] Тим часом для України Велика Британія – незалежна від росії щодо енергії та всього багажу, який це несе за собою – є ідеальним європейським партнером: британські економічні, військові та розвідувальні ресурси виявилися неоціненними, допомагаючи Україні посилити її стійкість і протистояти російській агресії. Обидві країни також мають важливе значення одна для одної у своїх зусиллях щодо розширення багатосторонньої співпраці в Європі: тристороння група, сформована в лютому 2022 року з Польщею, має великий потенціал для розширення масштабів і функцій.

Незалежно від амбіцій росії, партнерство між Британією та Україною має бути поглибленим. Але бойові дії, які тривають, означає, що відносини також повинні реагувати на зміни обставин. Якщо Україна переможе в поверненні нової атаки росії, вона відновиться і стане сильнішим

стратегічним партнером Великої Британії. Якщо росія захопить контроль над Донбасом та іншими територіями, Україна опиниться під постійною загрозою, вимагаючи тривалої підтримки Великої Британії. І якщо росія накидеться на Одесу, Україна буде покалічена, а стратегічне середовище в Європі може швидко ще більше погіршитися, ризикуючи подальшими прорахунками з боку Кремля – навіть системною війною. Безперечно, українці продемонстрували надзвичайну рішучість і героїзм у протистоянні «спецвійськовій операції» росії, але незрозуміло, якою буде Україна в майбутньому, якщо український уряд не отримає більшої міжнародної допомоги. [97]

Таким чином, Сполучене Королівство залишатиметься «провідним європейським союзником у НАТО» до 2030 року. Якщо Велика Британія хоче реалізувати цю стратегічну мету, їй було б добре зробити все, що в її силах, щоб забезпечити перемогу України над агресією росії. Важливо пам'ятати, що стратегічні цілі Кремля – орієнтуючись на завоювання Петра Першого – не зупиняються на кордонах України; якщо рф переможе там, російське керівництво, яке прагне зберегти свою владу, майже напевно дивитиметься до своєї наступної цілі, почувуючись сміливішим і менш скутим, ніж будь-коли. [45] Британське дипломатичне лідерство, інформаційна координація, військова передача та економічна допомога можуть допомогти Україні зупинити та повернути назад просування росії. Український народ – понад 90% за опитуваннями – готовий боротися за перемогу. [45] Якщо Уряд Її Величності надаватиме Україні все більшу підтримку з британським народом будуть сформовані дедалі міцніші відносини, що не тільки допоможе двом країнам перейти до епохи більшої конкуренції, але й відкриє можливості для поглиблення торгівлі та культурного обміну.

4.3. Зовнішня політика «гнучкої залізної леді» - Л. Трасс

6 вересня 2022 року новою прем'єр-міністеркою Сполученого Королівства було обрано – Елізабет Трасс, яка стала третьою в історії держави жінкою, яка займає дану посаду. До цього часу, Л. Трасс займала посаду МЗС Великої Британії і відзначалась однією з тих, хто активно підтримував політику її попередника, Б. Джонсона. Минулого року у вересні, будучи ще міністеркою закордонних справ, Л. Трасс акцентувала увагу на створенні “мережі свободи” (поєднання м'якої, так і для жорсткої сили в політиці), в якій Сполучене Королівство та інші “волелюбні держави” будуватимуть торгівлені, безпекові зв'язки та посилювали демократичні цінності, що зробило б їх “безпечнішими та вільнішими”. [98] Цей виступ заклав основу бачення уже в ролі прем'єр-міністра зовнішньої політики Великої Британії сьогодні. І особливо в такий час, нестабільної геополітичної епохи, стає очевидним, що Л. Трасс візьме на себе більшу роль на світовій арені, включаючи і війну в Україні. Політикиня постійно опозиціонує більш прагматичною у питанні поставок Україні важкої зброї, танків і літаків. Л. Трасс здобула репутацію палкого захисника України, беручи на себе лідерство у створенні міжнародної конференції донорів, яка координує поставки в Україну:

«Війна в Україні – це наша війна!»

«Це сплановане вторгнення і порушення усіх міжнародних норм та домовленостей – не повинно увінчатись успіхом. Путін має програти!» [100]

Напружені відносини з РФ пов'язані не лише економічними мотивами, а з ідеологією, стверджуючи, що світ не вийшов з Холодної війни. Прагнення політикині, щоб Велика Британія відігравала провідну роль на міжнародній арені, варто було очікувати готовність держави боротись за лібертаріанські ідеали, зосереджуючись на підтримці України і виступаючи проти Росії.

Виступаючи на 77-сесії Генасамблеї ООН, Велика Британія була представлена як держава, яка співпрацює з союзниками та партнерами на тлі

світу, де цінності, що лежать в основі ООН руйнуються, а авторитаризм – зростає. [102]

Однією з головних тез, які було озвучено: важливість партнерства та альянсів. Колективні рішучі дії – важливі як ніколи, на прикладі російської агресії проти України. Л. Трасс акцентує на необхідності співпраці з союзниками, а зустрічі з США, Францією, Німеччиною, ЄС, Японією та Туреччиною – демонстрація зв'язків, з якими Сполучене Королівство хоче будувати союз в такий важкий час. Нова прем'єр-міністерка відкидає усі проблеми, які були пов'язані з BREXIT, заявивши, що держава тепер буде “динамічним та надійним партнером”, але для цього необхідні рішучі дії. Як приклад, закінчити суперечки з ЄС й уникнути погроз щодо територіальної приналежності Північної Ірландії, прагнучи демонструвати серйозність до їх відносин, хоча як президент Франції Е. Макрон відповів, що віритиме лише доказам та результатам. Водночас, ніхто не заперечує союз Європейської політичної спільноти з Британією спрямованої проти російської агресії на континенті. [100]

Такий прагматичний підхід може наблизити Сполучене Королівство до тіснішої взаємодії з ЄС. Л. Трасс, як колишній лейборист, може сприяти “м'якому BREXIT” і поступовій реінтеграції в європейські інститути. Тобто, одним з напрямків розвитку зовнішньої політики Сполученого Королівства - є подолання напружених відносин з ЄС після BREXIT, особливо з Парижем.

Чи залишається актуальною “велика стратегія - Глобальна Британія” як зовнішньополітична структура Сполученого Королівства?

“Глобальна Британія” - стратегія, яка була започаткована ще тоді МЗС Б. Джонсоном у 2016 р. була на радарі багатьох політичних експертів з моменту її створення, але чи залишається сьогодні вона актуальною для нового прем'єр-міністра?

Оцінюючи цю стратегію в 2021 році, чимало дослідників сприймали ідею “Глобальну Британію” як суб'єктивну думку Б. Джонсоном усього

світу, натхненим баченням В. Черчилля. Л. Трасс посеред виборчої кампанії заявила, що змінить версію попереднього прем'єр-міністра, зокрема перегляне “Інтегрований огляд” 2021 р. та посилить оборонний бюджет до 3% ВВП до 2023 р. Водночас, фінансова нестабільність, турбулентність політичних умов не дозволяють сьогодні Британії “бути у кожній частині світу” і “по-справжньому глобальною”. [67] Скоріш за все, Британія перекаваліфікується на більш регіональну державу для вирішення нових внутрішніх та зовнішніх проблем. Акцент все більше зміщується на європейський континент і на можливості застосування жорсткої сили, як реакція на війну в Україні. Попри те, що минулорічний “Інтегрований огляд” позиціонував Британію як “наддержаву м'якої сили”, то наразі акцент робиться на посилення оборонних витрат. До 2030 року витрати досягнуть 157 млрд. Фунтів стерлінгів, який демонструє найвищий показник з 1950 р. [86] Окрім, Л. Трасс наголосила на подвоєнні військових поставок до Києва, підтверджуючи ключову роль держави в будівництві європейської безпеки.

Таким чином, для України рішення Б. Джонсона піти у відставку сприймалось вкрай тривожно, але необхідно сприймати той факт, що перемога України - це інтерес кожної ліберальної демократії, тому для Британії буде пріоритетним робити усе, щоб українська сторона трималась якомога більше. Прагнення британської сторони провести конференцію щодо відновлення України у 2023 році демонструє, що Сполучене Королівство залишатиметься лідером у підтримці України.

Та попри це, відставка Л. Трасс здавалась неминучою майже з моменту її вступу на посаду: потрясіння на валютних ринках і ринках облігацій, зумовлено її «міні-бюджетом», спричинили сплеск іпотечних ставок для кожної особи та підприємства в країні. [100]

Зрештою, більшість депутатів Консервативної партії наполягали на усуненні політикині, оскільки вона не здатна була виконувати обов'язки прем'єр-міністра. Таким чином, внаслідок конституції британської

парламентської системи, Консервативна партія скористалась можливістю змінити свого лідера між загальними виборами, в результаті якого до влади приходить Ріші Сунак.

4.4 Прем'єрство Р. Сунака: відновлення глобального іміджу серед політичного хаосу

«Падіння» Л. Трасс стало величезним стресом для Сполученого Королівства, яке уже більше шести років страждає від економічної та політичної невизначеності в результаті процесу BREXIT. Дестабілізація британського лідерства похитнули позиції Великої Британії у світі і тепер потребуватиме значних зусиль для відновлення. Консервативний уряд, попри свою популярність, повинен продемонструвати, що він здатний до стабільної та злагодженої політики. За думкою експертів, йому варто розпочати з відновлення відносин з Європою. [32] Після недовгого прем'єрства Л. Трасс, найбільшою проблемою, з якою зіткнеться теперішній уряд – це спроба довести міжнародній спільноті, що Сполучене Королівство залишатиметься серйозним гравцем. Лондону потрібно продемонструвати, що він стане більш надійним і заслуговує на довіру партнерів, а не коливатись від одного прем'єр-міністра до іншого.

Та з перших днів, новому прем'єр-міністру доводиться боротись з питанням легітимності. Чимала кількість виборців та Лейбористська опозиція акцентують значну увагу на відсутності досвіду політика, щоб управляти державою, адже його попередники Б. Джонсон та Л. Трасс перед очоленням влади займали посаду МЗС Сполученого Королівства. Наразі, Р. Сунак зіткнеться із значними складнощами у міжнародних справах, оскільки йому доведеться боротись з наслідками після BREXIT, наполегливішою політикою Китаю та російським вторгненням в Україну:

«[Сунак] відносно недосвідчений у світі закордонних справ і дипломатії, тому доведеться пройти «крутий курс навчання», — сказав лорд Пітер Рікеттс, колишній посол Великої Британії у Франції. [96]

Попри це, Європа привітала прихід до влади нового прем'єр-міністра до Даунінг-стріт, акцентуючи на тому, що європейські лідери сподіваються на міцні відносини з державою задля захисту спільних цінностей. У свою чергу, британські дипломати рекомендують «по-новому глянути на процес BREXIT і посилювати співпрацю з ЄС». [76] Окрім цього, самі європейські лідери сподіваються на більшу здатність британського політика до компромісу, на відміну від попередників:

«Він прибічник Brexiter, але він технократ, а не ідеолог», — сказав один колишній британський дипломат. [76]

Незважаючи на те, що Р. Сунак був частиною євроскептичного руху уряду Б. Джонсона, тобто був прихильником BREXIT, в ЄС його вважають «пом'якшувальною силою у підході Джонсона до європейського проекту». [32] Оскільки, російсько-українська війна триває, то велика частина Європи зіштовхується із значними економічними проблемами. І саме зараз найбільш зручний момент для «перевантаження британо-європейських взаємовідносин».

США, у свою чергу, назвали призначення Р. Сунака «новаторською віхою» і наголосили на співпраці в Індо-Тихоокеанському регіоні, важливість кооперації в підтримці України у боротьбі проти російського агресора, однозначної позиції в мирній угоді щодо Північної Ірландії та у вирішенні викликів, створених Китаєм для забезпечення стійких та доступних енергетичних ресурсів. [21]

Будучи канцлером, Р. Сунак продовжував виступати за «зрілі та збалансовані» відносини з Китаєм і прагнув покращити торговельні зв'язки з країною шляхом відновлення британсько-китайського економічного та фінансового діалогу. Однак, під час літньої виборчої кампанії, прем'єр-

міністр зайняв більш агресивну позицію, засудивши Китай як «найбільшу загрозу для Великої Британії та процвітання цього століття». [21]

Погіршення відносин між Вашингтоном і Пекіном щодо Тайваню також буде займати важливе місце в порядку денному зовнішньої політики Р. Сунака. Не в останню чергу це впливає на його підхід до зв'язків з Китаєм, третім за величиною торговим партнером Великої Британії після ЄС і США. Окрім цього, останніми роками британсько-китайські відносини різко погіршилися після порушень прав людини в Сінцзяні та придушення демократії в Гонконзі.

Політик, ймовірно, намагатиметься дотримуватись тонкої межі: різко засуджуючи Китай за різними напрямками, але, тим не менш, зберігаючи співпрацю з ним. Китай є абсолютною потребою в нинішньому економічному плані, а також для вирішення ключових пріоритетів, таких як зміна клімату. Під керівництвом Л. Трасса існувала підозра, що перегляд «Інтегрованого огляду» посилить формулювання щодо Китаю: від оголошення його «стратегічним конкурентом» до «загрози». Можливо, Р. Сунак не зайде так далеко, але ключовим показником його стратегічного напрямку стане те, чи наважиться він на цей крок. [21]

Західні союзники сподіваються, що новий прем'єр-міністр збереже сильну підтримку Великої Британії України, адже Лондон виступав авангардом західної підтримки Києва, та аналітики попереджують, що в центрі уваги Р. Сунака буде баланс між потребами внутрішньої економічної ситуації та міжнародними зобов'язаннями держави:

«Він [Ріші Сунак] захоче зберегти політику щодо України, але буде напруга щодо ресурсів, оскільки надання військової підтримки дороге», - підкреслив Саймон Фрейзер, колишній заступник МЗС. Більш того, прем'єр-міністр уже відмовився виконати обіцянку Л. Трасса збільшити витрати на оборону до 3% ВВП до 2030 р. у відповідь на все більш агресивну політику росії. Політик зосереджений на вирішенні економічних проблем усередині

держави та буде шукати більш творчі шляхи підтримки України, обмежуючи фінансові витрати. Якщо, особливо після проміжних термінів США, Вашингтон намагатиметься спонукати Україну досягти врегулювання з Росією, прем'єр-міністр менш імовірно, ніж будь-хто з двох його безпосередніх попередників, чинитиме опір. [32]

Зі свого боку, В. Зеленський висловив переконання, що «британське лідерство у захисті демократії та свободи» буде тільки посилюватися. «Останнім часом Україна та Британія досягли нових висот у відносинах, але, незважаючи на це, ми все ще маємо потенціал для зміцнення нашої співпраці», – сказав він у вечірньому відеозверненні, додавши, що запросив Сунака відвідати Україну. [32]

Призначення Р. Сунака, який є першим прем'єр-міністром Великої Британії індійського походження, призвело до широких спекуляцій щодо покращення відносин Сполученого Королівства та Індії. Дійсно, його призначення широко спостерігали та відзначали в Індії як громадськість, так і офіційні особи. Однак, останніми тижнями британсько-індійські відносини зазнали невдач. Зусилля забезпечити угоду про вільну торгівлю між Великою Британією та Індією до Дівалі цього року зайшла в глухий кут. Призначення прем'єр-міністром політика індійського походження не означає зміцнення британсько-індійських відносин або британсько-індійську угоду про вільну торгівлю як даність, але якщо вдасться досягти угоди, вона забезпечить явні переваги для Сполученого Королівства. [76]

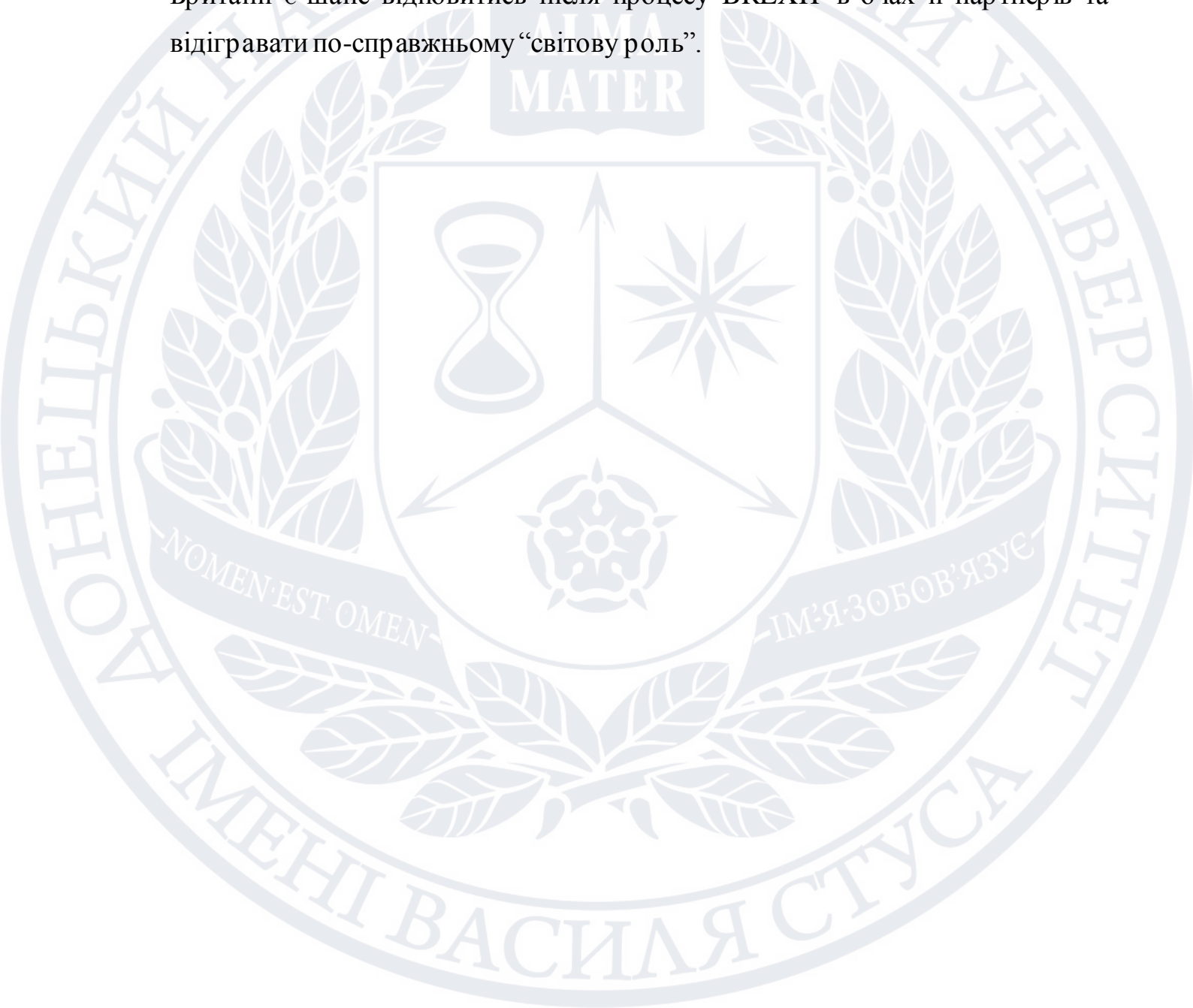
Таким чином, аналізуючи риторику Р. Сунака, найбільш ймовірно, що політик використовуватиме більш прагматичний тон, зосереджуючи основну увагу на здобутках Сполученого Королівства. Це означає, що втручання Британії здійснюватиметься там, де є серйозна безпекова та стратегічна необхідність або якщо економічні витрати на це незначні. Як зазначають експерти, під його керівництвом «Велика Британія не буде лідером лише заради лідерства». Але, остаточні висновки можна буде зробити лише після

оновлення «Інтегрованого огляду», що дасть можливість визначити, як це буде виглядати на практиці.

Загалом, українсько-британські відносини розпочались з моменту проголошення Україною своєї незалежності у 1991 році. Ще тоді Лондон визнав її територіальну цілісність та суверенітет. Не можна сказати, що відносини України та Британії були на високому рівні, здебільшого український народ та влада протягом 90-х, 2000-х років працювала над позбавленням наративу “радянського народу” з чим асоціювалась у багатьох європейських державах. Переломним моментом стала анексія Криму в 2014 році та війна на Сході України, де Сполучене Королівство однією з перших звинуватила росію і проголосила невизнання ці території російськими. З цього часу, Лондон підтримує Київ і відігравав для неї важливу антиросійську позицію в рамках Європейського проекту, де більшість європейських держав “закривали очі” на злочини міжнародного права через залежність від російського газу. З виходом Британії з ЄС, антиросійська коаліція похитнулася, що і призвело до тотального провалу Нормандського формату і початку повномасштабного вторгнення 24 лютого 2022 року. Без сумнівів, Сполучене Королівство одним із перших заявило про повну підтримку України і до сьогодні надає українцям військову, політичну, гуманітарну допомогу. Лондон навіть відмовився від жорстокої антиміграційної політики, яка свого часу стала приводом для виходу з ЄС, щоб надати українським біженцям житло. Звичайно варто розуміти, що і для Британії - російсько-українська війна є можливістю посилити свій вплив на континенті та у світі, незважаючи на те, що концепція “Глобальна Британія” на даний час втратила свою актуальність. Загроза безпеки для держави зовсім поруч. Це ставить перед нею великий виклик, адже перемога росії - це не просто перемога однієї держави над іншою, це перемога тоталітаризму та тероризму проти цивілізованого, ліберального світу. Поразка демократії змінить увесь міжнародний порядок і може поставити під сумнів її пріоритет

у світі. Тому, для Сполученого Королівства напад росії на Україну є: і можливістю посилити відносини з тими, з ким вони погіршилися внаслідок складного процесу BREXIT, і посилити зв'язки з тими, з ким тісно співпрацюють, і способом грати провідну роль, впливаючи на світовий стан речей, і водночас викликом, який не має права на помилку. Але саме зараз, у Британії є шанс відновитись після процесу BREXIT в очах її партнерів та відігравати по-справжньому “світову роль”.

ВИСНОВОК:

Загалом і в цілому, після закінчення Холодної війни, Сполучене Королівство зіткнулось з новими викликами, пов'язаними з геополітичними змінами на світовій арені. Формування однієї наддержави, зникнення “загрози” у вигляді СРСР, виникнення нових держав, розширення ЄС - дестабілізували ситуацію на континенті та змусили переосмислити роль у ній Великої Британії.

З приходом до влади представники Лейбористської партії намагались визначити позицію держави на світовій арені, не ставлячи під загрозу загальні національні інтереси Сполученого Королівства. Спершу, їм вдавалось поєднувати зовнішню політику Лондона у тісній британо-американській взаємодії та відносну інтеграцію з Європейським Союзом. Це допомагало впевнено реалізовувати потенціал Британії на регіональному та світовому рівні. Та британська винятковість і прагнення відігравати особливу провідну роль, зумовлена імперською спадщиною держави, не дозволили на стабільному рівні втілювати політику “мосту між Америкою та Європою”. Британський політичний істеблішмент продовжував боротись за своє місце на світовій арені, тому був готовий жертвувати спільними інтересами з Європою. Цим підтверджено і приєднання до Іракської війни на чолі з США, яку масово засудили європейські держави і самі британці. Окрім цього, погіршення британо-європейських відносин зумовлено внутрішніми проблемами, які виникли у європейському проєкті, таких як: міграційна криза та криза єврозони. Зрештою, це пригальмувало процес євроінтеграції для Британії та підсилило євроскептичний рух, прихильники якого постійно наголошували на важливості проведення референдуму щодо членства в Європейському Союзі. Даний випадок в черговий раз підтвердив прихильність англомовному світу та глобальних амбіцій.

Провал іракської кампанії значно вплинув на імідж Лейбористської партії і попри той факт, що лейбористам вдалось після цього здобути перемогу на виборах, Г. Браун не зміг продовжити справу свого попередника, внаслідок чого на заміну йому приходить лідер Консервативної партії Д. Кемерон. Та попри це, концепція сприйняття ролі у світі не значно відрізнялась від лейбористів. Більш того, консерватори, значна більшість яких були представники євроскептицизму, максимально наполягали на відокремлення від європейського проєкту. Звичайно, відмінністю в політиці Консервативного лідера відзначалась у різкому засудженні “етичної політики” та спробам насильно нав’язати їх цінності іншим державам, але водночас, він також бачив Британію більш у глобальному вимірі. Неочікуваністю стала єврооптимістична позиція політика та його спроби зберегти державу в ЄС, але тиск, який здійснювався від його однопартійців, змусили діяти за їх бажаннями. Референдум було реалізовано - BREXIT відбудеться. Д. Кемерон за власним бажанням йде у відставку.

Наступні роки - роки правління Консервативної партії. Т. Мей, Б. Джонсон, Л. Трасс, Р. Сунак - лідери, які активно підтримували “глобальну Британію” та працювали заради того, щоб мінімізувати втрати важкого процесу BREXIT. Для Сполученого Королівства 2016 рік - став знаменним, адже з цього часу, держава потрапляє у складний процес реалізації свого “глобального” плану. Для неї - це пошуки нових партнерів, створення нових альянсів, суперечки з Європою, загроза розпаду (внаслідок єврооптимістичних позицій Північної Ірландії та Шотландії) та перші значні економічні труднощі. Більш того, COVID-19 на початку 2020 року змусив політичний істеблшмент тимчасово відмовитись від реалізації концепту “Глобальна Британія” і боротись з коронавірусною інфекцією, внаслідок якої британці значно постраждали в економічному плані.

Зрештою, найбільшим викликом для Сполученого Королівства стало повномасштабне вторгнення росії на територію України 24 лютого 2022

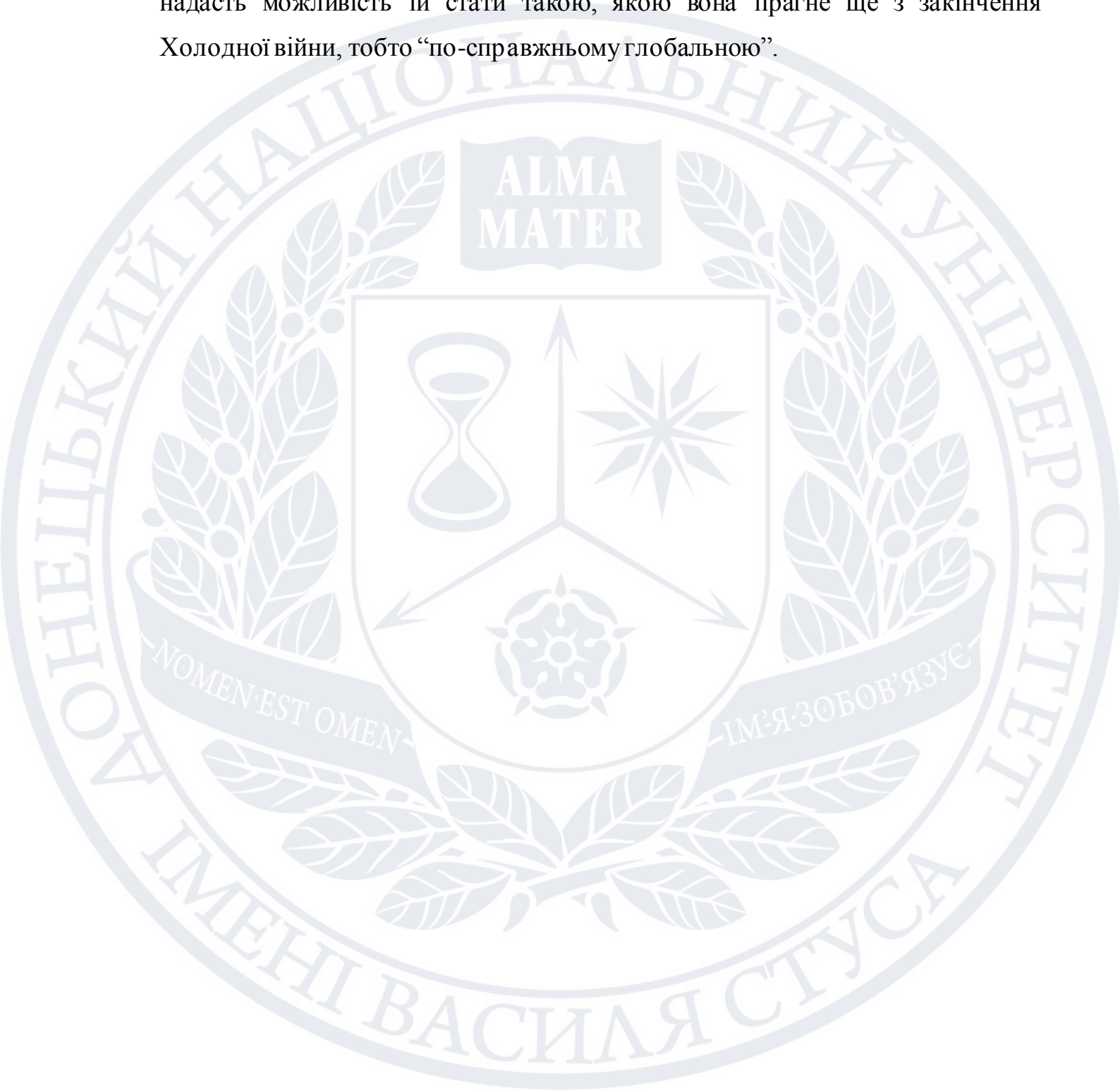
року, адже тепер небезпека існувала не на далекому Сході, а зовсім поруч. Ще не відновившись від економічних втрат внаслідок пандемії, найбільша війна за останні 75 років на континенті - стала значним викликом. Однак, необхідно зазначити: підтримка Британії Україні відчувалась ще на початку війни на Донбасі та внаслідок незаконної анексії Криму в 2014 році. Тоді ще Сполучене Королівство позиціонувало себе як держава, яка підтримує український суверенітет та її законні кордони. Більш того, Лондон завжди ставився до росії як до потенційної загрози та вбачав в її політиці небезпеку. Перебуваючи ще у складі Європейського Союзу, британці впевнено та твердо просували цю позицію європейським країнам, що дозволяло Україні отримати додаткову підтримку від партнерів. Але з моменту виходу держави зі складу ЄС, проросійська позиція закріпилась, що і вплинуло на затяжливість у вирішенні війни на сході України та переростання її у повномасштабну війну. Ця ситуація в черговий раз доводить, що попри втрату провідного місця держави на світовій арені, Британія завдяки своїм атрибутам, які визначають її як важливого гравця, спроможна диктувати умови, як мінімум на континенті. Але з моменту BREXIT, британський вплив зменшився, що вплинуло на її імідж.

Сполучене Королівство на даний момент переживає складні часи. Тільки за останні 2 місяці змінилось два прем'єр-міністри в країні. Це зумовлено складним пошуком балансу між внутрішньою та зовнішньою політикою. Війна в Україні - це велика можливість для Британії звучати голосно на світовій арені. Лондон вперше за довгий час продемонстрував чіткість та характер при прийнятті складних зовнішньополітичних рішень, ставши одним із тих, хто категорично розкритикував політику росії, продовжує надавати велику підтримку у фінансовому та військовому плані та підштовхує це робити інші країни. Окрім, Британія змогла тісніше об'єднатись з американським партнером. Тепер вони, як і раніше знову разом протистоять спільній загрозі та здійснюють "святую ціль": захищають

ліберальні цінності проти тих, хто здатний їх знищити. Змінилась ситуація і на континенті: Лондон переглянув можливість співпраці з європейськими партнерами. Суто економічний проєкт взяв на себе більш глобальну відповідальність та вперше на серйозному рівні поставив безпековий компонент в пріоритет. Окрім, це можливість пом'якшити непопрозуміння між Брюсселем та Лондоном, які виникли в процесі BREXIT. Тобто, у Британії віднайшлась вдала нагода виправити свої помилки, які були допущені раніше та продемонструвати світу можливість бути впливовим і без ЄС. Та попри це, залишались значні труднощі всередині держави. Економічна криза та послаблення ключових позицій в результаті складних наслідків BREXIT - не дозволяють продемонструвати свій потенціал наповну. Більш того, нестабільність керівного складу при владі також викликають значне занепокоєння у партнерів Британії на її здатність впоратись з викликами сьогодення. Прийдешній прем'єр-міністр Р. Сунак заявив, що намагатиметься вирішити спершу внутрішні питання, як головний пріоритет, але при цьому підтримка України залишатиметься такою ж потужною, як і при його попередниках. Але попри це, на наш розсуд, концепція "Глобальна Британія" поки відкладеться "на кращий час". Наразі Сполученому Королівству необхідно виправити попередні помилки та наслідки пов'язані з цим. Але водночас, для держави настав час, коли вона здатна проявити свій потенціал та закріпити свої позиції після неоднозначності та політичної нестабільності у її зовнішньополітичному курсі. Для цього необхідна збалансована внутрішня політика, в рамках якої британський політичний істеблішмент повинен діяти воєдино та ставити в перший пріоритет саме державу, а не шукати винного у всіх провалах. І зрештою відпустити колишній імперський наратив, який й досі маніпулює свідомістю більшості британців. Найголовніше, що має стояти на порядку денному - це відновити колишній баланс на континенті та покарати усіх винних у їх порушенні для уникнення "а может павтарім" у майбутньому.

Чим ефективніше вдасться Британії вирішити цю проблему, тим значніше підніметься її авторитет після закінчення війни в Україні, що можливо, надасть можливість їй стати такою, якою вона прагне ще з закінчення Холодної війни, тобто “по-справжньому глобальною”.

СПИСОК ДЖЕРЕЛІ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Бажанов Е. П. Неизбежность многополюсного мира. // МЭМО, 2004. №2. С. 44-51.
2. Баталов Э.Я. «Новый мировой порядок»: к методологии анализа. // Полис. 2003. №5. С. 25-37.
3. «Брексит год спустя. Выиграла или проиграла Британия от выхода из Евросоюза?» [Электронный ресурс] // DELFI. – 2022. – Режим доступа до ресурсу: <https://www.delfi.lt/ru/abroad/global/breksit-god-spustya-vyigrala-ili-proigrala-britaniya-ot-vyhoda-iz-evrosoyuza.d?id=89103349>.
4. Вендик Ю. «Прощай, великая Британия? Каким будет место страны в мире после брексита» [Электронный ресурс] / Ю. Вендик // BBC News. – 2020. – Режим доступа до ресурсу: <https://www.bbc.com/russian/features-51274232>.
5. Громько А. А. Внешняя политика Великобритании: от империи к “осевой державе” / А. А. Громько // Космополис. 2005. - № 1 (11). - С. 56 - 67.
6. Капитонова Н.К. «Приоритеты внешней политики Великобритании» (1990-1997 гг.). М., 1999. 227 с.
7. Минаев М.В. «Американо-британское оборонное партнёрство в первой декаде XXI века» // Индекс безопасности. 2009. Т. 15. №3. С. 90-91.
8. Морозов А.М. «Факторы формирования политики Великобритании в отношении ЕС»// Автореф. дисс... канд. полит. наук. М., 2008.URL: <http://www.ieras.ru/diss4.htm>
9. Петрович И.В. «Эволюция британского евроскептицизма: от М. Тэтчер до Т. Мэй»// Белорусский государственный университет, г. Минск. – 2019. – с. 611-614
10. Романова О.В. «Великобритания в процессе формирования «военнополитического измерения» ЕС в постбиполярный период» //

Вестник Одесского национального университета имени И.И. Мечникова.
2011. Т. 15.

11. Уткин А.И. Осмысление геополитического сдвига. // США и Канада: экономика, политика, культура. 2001. № 4. С. 5-8.
12. Фергюссон Н. Империя. Становление и упадок британского мирового порядка и уроки для глобальной власти. // «Космополис». 2003.
13. Шibaева В. М. Зміна статусу Великої Британії в системі міжнародних відносин після Другої світової війни // Гамбов: Грамота, 2016. № 6(68): в 2-х ч. Ч. 2. С. 203-205. ISSN 1997-292X.
14. Яковюк І. Брексіт: причини й наслідки британського референдуму / І. Яковюк // Європейська інтеграція в контексті сучасної геополітики : зб. Наук. Ст. за матеріалами наук. конф., м. Харків, 24.05.2016 р. – Харків, 2016. – С. 25-29
15. «Як світ реагує на російський напад на Україну?» [Електронний ресурс] // BBC News. – 2022. – Режим доступу до ресурсу: <https://www.bbc.com/ukrainian/news-60516062>.
16. Allen B. “Joe Biden and the special relationship: What America's new president means for the UK and Brexit” [Електронний ресурс] / Allen // . – 2021. – Режим доступу до ресурсу: <https://www.telegraph.co.uk/news/0/joe-biden-uk-special-relationship-brexit-boris-johnson-2021/>.
17. A new Russia policy for post-Brexit Britain [Електронний ресурс] // Chatham House. – 2022. – Режим доступу до ресурсу: <https://www.chathamhouse.org/2022/01/new-russia-policy-post-brexit-britain/uk-russia-relations-2000>.
18. Another New Prime Minister – What it Means for UK Foreign Policy [Електронний ресурс] // British Foreign Policy Group. – 2022. – Режим доступу до ресурсу: <https://bfp.org.uk/2022/10/another-new-prime-minister-what-it-means-for-uk-foreign-policy-2/>.
19. Ash TG (2001) Is Britain European? Int Aff 77(1):1–13

20. Atkins J. Rhetoric and audience reception: An analysis of Theresa May's vision of Britain and Britishness after Brexit [Електронний ресурс] / Judi Atkins // Sage Journals. – 2021. – Режим доступу до ресурсу: <https://journals.sagepub.com/doi/full/10.1177/0263395721991411>.
21. Biden and Sunak vow to support Ukraine and counter China in first call [Електронний ресурс] // The Guardian. – 2022. – Режим доступу до ресурсу: <https://www.theguardian.com/politics/2022/oct/26/biden-and-sunak-vow-to-support-ukraine-and-counter-china-in-first-call>.
22. Blair T (2000) British identity and society. Tony Blair's Britain speech. The Guardian, 28 March, <https://www.theguardian.com/uk/2000/mar/28/britishidentity.tonyblair>
23. Blair's speech at 10 Downing Street [Електронний ресурс] // CNN. – 1997. – Режим доступу до ресурсу: <http://edition.cnn.com/WORLD/9705/02/blair.speech/>.
24. Blair T. Leader's speech [Електронний ресурс] / T. Blair // BritishpoliticalSpeech. – 1995. – Режим доступу до ресурсу: <http://www.britishpoliticalspeech.org/speech-archive.htm?speech=201>.
25. "Boris Johnson gave his first speech as Prime Minister in Downing Street" [Електронний ресурс] // GOV.UK. – 2019. – Режим доступу до ресурсу: <https://www.gov.uk/government/speeches/boris-johnsons-first-speech-as-prime-minister-24-july-2019>.
26. "Boris Johnson reveals his Brexit plan — full speech" [Electronic resource]// YouTube – 2019. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=JMO8W4QnlQQ>
27. Boris Johnson The Official Instagram Account of Prime Minister. URL: <https://www.instagram.com/borisjohnsonuk/>
28. "Brexit: global reaction to Britain's vote to leave the EU" [Електронний ресурс] // The Conversation. – 2016. – Режим доступу до ресурсу: <https://theconversation.com/brexit-global-reaction-to-britains-vote-to-leave-the-eu-61399>.

29. "Brexit: World reaction as UK votes to leave EU" [Электронный ресурс] // BBC News. – 2016. – Режим доступа до ресурсу: <https://www.bbc.com/news/uk-politics-eu-referendum-36614643>.
30. Cameron D (2006) The full text of David Cameron's speech to the conservative party conference. BBC News, 4 October, http://news.bbc.co.uk/2/hi/uk_news/politics/5407714.stm.
31. Cameron D (2013) The danger is that Europe will fail. Spiegel Online, 23 January, <http://www.spiegel.de/international/europe/the-full-text-of-the-david-cameron-speech-on-the-future-of-europe-a-879165.html>.
32. Can Sunak Save Britain? [Электронный ресурс] // Foreign Affairs. – 2022. – Режим доступа до ресурсу: https://www.foreignaffairs.com/united-kingdom/can-sunak-save-britain?check_logged_in=1&utm_medium=promo_email&utm_source=lo_flow_s&utm_campaign=registered_user_welcome&utm_term=email_1&utm_content=20221029.
33. Castle S. "How a War Helped Ease a Rift Between Britain and the E.U." [Электронный ресурс] / S. Castle // The New York Times. – 2022. – Режим доступа до ресурсу: <https://www.nytimes.com/2022/03/04/world/europe/ukraine-britain-eu.html>.
34. Conservatives The Official Instagram Account of Conservative Party. URL: https://instagram.com/conservatives?utm_medium=copy_link
35. Correspondence Prime Minister's letter to Donald Tusk triggering Article 50 [Электронный ресурс] // GOV.UK. – 2016. – Режим доступа до ресурсу: <https://www.gov.uk/government/publications/prime-ministers-letter-to-donald-tusk-triggering-article-50/prime-ministers-letter-to-donald-tusk-triggering-article-50>.
36. Daddow O (2011) New labour and the European Union: Blair and Brown's logic of history. Manchester University Press, Manchester

37. Daddow O (2015) Performing Euroscepticism: the UK press and Cameron's Bloomberg speech. In: Tournier-Sol K, Gifford C (eds) The UK challenge to Europeanization: the persistence of British Euroscepticism. Palgrave Macmillan, New York
38. Daddow O (2019) Global Britain™: The discursive construction of Britain's post-Brexit world role. *Global Affairs* 5(1): 5–22.
39. D. Cameron Leader's speech [Электронный ресурс] // BritishPoliticalSpeech. – 2014. – Режим доступа до ресурсу: <http://www.britishpoliticalspeech.org/speech-archive.htm?speech=356>.
40. Deepening British-Ukrainian relations in a more competitive era [Электронный ресурс] // Council on Geostrategy. – 2022. – Режим доступа до ресурсу: <https://www.geostrategy.org.uk/research/deepening-british-ukrainian-relations-in-a-more-competitive-era/>.
41. “Donald Trump says UK 'doing great' after Brexit vote” [Электронный ресурс] // BBC NEWS. – 2017. – Режим доступа до ресурсу: <https://www.bbc.com/news/uk-politics-38631832>.
42. Elliott E. “Public Opinion on the UK's role in the World” [Электронный ресурс] / E. Elliott, S. Gaston // Behind Global Britain. – 2019. – Режим доступа до ресурсу: <https://bfp.g.co.uk/wp-content/uploads/2019/04/Behind-Global-Britain-Public-Opinion-on-the-UKs-role-in-the-world.pdf>.
43. European Council on Foreign Affairs “Beyond Global Britain: A realistic foreign policy for the UK” – 2021. URL: <https://ecfr.eu/publication/beyond-global-britain-a-realistic-foreign-policy-for-the-uk/>
44. Finding Britain's Role in a Changing World: Building a values-based foreign policy [Электронный ресурс] // OXFAM Policy & Practice. – 2020. – Режим доступа до ресурсу: <https://policy-practice.oxfam.org/resources/finding-britains-role-in-a-changing-world-building-a-values-based-foreign-policy-620950/>

45. Finnis A. “What does the Ukraine war mean for the UK? How Russia invasion The Telegraph and Putin sanctions can affect life in UK?” [Электронный ресурс] / A. Finnis // News. – 2022. – Режим доступа до ресурсу: <https://inews.co.uk/news/ukraine-war-what-mean-uk-russia-invasion-sanctions-putin-affect-life-britain-explained-1481456>.
46. Gifford C (2010) The UK and the European Union: Dimensions of sovereignty and the problem of Eurosceptic Britishness. *Parliamentary Affairs* 63(2): 321–338.
47. Gifford C (eds) (2015) *The UK challenge to Europeanization: the persistence of British Euroscepticism*. Palgrave Macmillan, New York
48. Gifford C (eds) *The UK challenge to Europeanization: the persistence of British Euroscepticism*. Palgrave Macmillan, New York, pp 17–32 Tansey SD
49. Gill M (2017) Theresa May’s Brexit speech: All the best reactions to the Prime Minister’s 12-point plan for leaving the EU [online]. HuffPost, 17 January. Available at: <https://www.huffingtonpost.co.uk/entry/here-are-the-best-reactions-to-theresa-mays>
50. Global Soft Power Index 2021: 15 Nations from MENA Feature [Электронный ресурс] // BrandFinance. – 2022. – Режим доступа до ресурсу: <https://brandfinance.com/press-releases/global-soft-power-index-2021-15-nations-from-mena-feature>.
51. Godaert L. Global Britain: An American review [Электронный ресурс] / L. Godaert, D. Pierce, M. Bergmann // Atlantic Council. – 2021. – Режим доступа до ресурсу: <https://www.atlanticcouncil.org/in-depth-research-reports/issue-brief/global-britain-an-american-review/>.
52. Gordon R. “UK must come to terms with being a 'small country' after Brexit, says Leo Varadkar” [Электронный ресурс] / R. Gordon, A. Jones, T. Diver // The Telegraph. – 2020. – Режим доступа до ресурсу: <https://www.telegraph.co.uk/politics/2020/01/27/brexit-latest-news-day-boris-johnson-keir-starmer-labour/>.

53. Harrois T. "Towards 'Global Britain'? Theresa May and the UK's Role in the World after Brexit" [Электронный ресурс] / Т. Harrois // Open Edition Journals. – 2018. – Режим доступа до ресурсу: <https://journals.openedition.org/osb/2119>.
54. Hug A. Global Britain for an open world? [Электронный ресурс] / А. Hug, D. O'Shaughnessy // The Foreign Policy Centre. – 2021. – Режим доступа до ресурсу: <https://fpc.org.uk/publications/global-britain-for-an-open-world/>
55. "Is the UK still participating in EU programmes?" [Электронный ресурс] // UK Parliament. – 2021. – Режим доступа до ресурсу: <https://commonslibrary.parliament.uk/is-the-uk-still-participating-in-eu-programmes/>.
56. Jackson NA (2008) Politics: the basics, 4th edn. Routledge, New York Tournier-Sol K
57. "Joint Statement by President George W. Bush and Prime Minister Tony Blair" [Электронный ресурс] // The White House. – 2001. – Режим доступа до ресурсу: http://www.usis.it/file2001_02/alia/a1022309.htm.
58. "Joy and sadness: how the world is reacting on Brexit Day" [Электронный ресурс] // Reuters U.S. LEGAL NEWS. – 2020. – Режим доступа до ресурсу: <https://www.reuters.com/article/us-britain-eu-reaction-idUSKBN1ZU0YZ>.
59. Kellner P (2007) What Britishness means to the British. The Political Quarterly 78(s1): 62–71.
60. May T. Leader's speech [Электронный ресурс] / Th. May // Britishpoliticalspeech. – 2017. – Режим доступа до ресурсу: <http://www.britishpoliticalspeech.org/speech-archive.htm?speech=367>.
61. "Memorandum from the Foreign and Commonwealth Office Parliament" [Электронный ресурс] // Parliament UK. – 2018. – Режим доступа до ресурсу: https://publications.parliament.uk/pa/cm201719/cmselect/cmfaff/780/78008.htm#_idTextAnchor035.

62. Minton Beddoes Z. “Our guide to Britain's EU referendum” [Электронный ресурс] / Zanny Minton Beddoes // The Economist. – 2016. – Режим доступа до ресурсу: <https://www.economist.com/sites/default/files/EconomistBrexitBriefs16.pdf>.
63. Mölder H. British Approach to the European Union: From Tony Blair to David Cameron [Электронный ресурс] / Holger Mölder // ResearchGate. – 2018. – Режим доступа до ресурсу: https://www.researchgate.net/publication/323273179_British_Approach_to_the_European_Union_From_Tony_Blair_to_David_Cameron.
64. Möller A, Oliver T (eds) (2014) The United Kingdom and the European Union: what would a “Brexit” mean for the EU and other states around the world? DGAPanalyse. Deutsche Gesellschaft für Auswärtige Politik e.V, Berlin
65. Mouritzen H (2006) Choosing sides in the European Iraq conflict: a test of new geopolitical theory. Eur Secur 15(2):137–163
66. Nicholson K. “What Does War In Ukraine Actually Mean For The UK?” [Электронный ресурс] / K. Nicholson // Huffpost. – 2022. – Режим доступа до ресурсу: https://www.huffingtonpost.co.uk/entry/russia-ukraine-crisis-uk-vladimir-putin_uk_620f8cb0e4b06212585bffe7.
67. Ondarza N. “The Bilateralisation of British Foreign Policy” [Электронный ресурс] / N. Ondarza, J. Mintel // Stiftung Wissenschaft und Politik. – 2022. – Режим доступа до ресурсу: <https://www.swp-berlin.org/en/publication/the-bilateralisation-of-british-foreign-policy>.
68. Oral statement to Parliament Prime Minister's Commons statement on triggering Article 50” [Электронный ресурс] // GOV.UK. – 2017. – Режим доступа до ресурсу: <https://www.gov.uk/government/speeches/prime-ministers-commons-statement-on-triggering-article-50>.
69. Overall Rankings Most Powerful Countries [Электронный ресурс] // World Report U.S. News. – 2021. – Режим доступа до ресурсу: <https://www.usnews.com/news/best-countries/power-rankings>.

70. Overall Rankings Overview of United Kingdom: Best countries [Електронний ресурс] // World Report U.S. News. – 2021. – Режим доступу до ресурсу: <https://www.usnews.com/news/best-countries/united-kingdom#country-ranking-details>.
71. Overall Rankings Top 5 Most Influential Countries [Електронний ресурс] // World Report U.S. News. – 2021. – Режим доступу до ресурсу: <https://www.usnews.com/news/best-countries/most-influential-countries>.
72. “Persuasion and Power in the Modern World” [Електронний ресурс]
73. “Persuasion and Power in the Modern World” [Електронний ресурс] // Parliament UK. – 2014. – Режим доступу до ресурсу: <https://publications.parliament.uk/pa/ld201314/ldselect/ldsoftpower/150/15008.htm>.
74. Peterson J (2006) In defence of inelegance: IR theory and transatlantic practice. *Int Relat* 20(1):5–25
75. “Prime Minister Boris Johnson gave a statement to the House of Commons on Ukraine” [Електронний ресурс] // GOV.UK. – 2022. – Режим доступу до ресурсу: <https://www.gov.uk/government/speeches/pm-statement-to-the-house-of-commons-on-ukraine-24-february-2022>.
76. Rishi Sunak faces steep learning curve on world stage [Електронний ресурс] // Financial Times. – 2022. – Режим доступу до ресурсу: <https://www.ft.com/content/ffbe93ee-7672-4c5b-9dc6-208b10976b3c>.
77. Schnapper P (2015) The dilemma of pro-European parties in the UK: the case of labour and the liberal democrats since 2010. In: Tournier-Sol K, Gifford C (eds) *The UK challenge to Europeanization: the persistence of British Euroscepticism*. Palgrave Macmillan, New York, pp 117–133
78. Shaw M (2015) Discourses on European integration in the UK Press: an assessment of the new labour era. PSA Annual Conference, Sheffield

79. Smith // War on Rocks. – 2021. – Режим доступа до ресурсу: <https://warontherocks.com/2021/06/losing-itself-in-a-role-a-half-century-of-british-foreign-policy/>.
80. Spiering M (2015) The essential Englishman: the cultural nature and origins of British Euroscepticism. In: Tournier-Sol K
81. Thatcher M. “Britain Awake January 19, 1976” // Kensington Town Hall, Chelsea, London – 1976.
82. The Case for an Ambitious British Role in Ukraine’s Reconstruction [Електронний ресурс] // British Foreign Policy Group. – 2022. – Режим доступа до ресурсу: <https://bfpг.co.uk/2022/07/uk-role-ukraine-reconstruction/>.
83. “The Foreign Secretary, Speech: “Beyond Brexit: a Global Britain” [Електронний ресурс] // GOV.UK. – 2016. – Режим доступа до ресурсу: <https://www.gov.uk/government/speeches/beyond-brexit-a-global-britain>.
84. The future EU-UK relationship [Електронний ресурс] // Publication Office of the European Union. – 2018. – Режим доступа до ресурсу: <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/11dc5d28-baed-11e8-99ee-01aa75ed71a1/language-en>.
85. “The idea of ‘Global Britain’ [Електронний ресурс] // Parliament UK. – 2018. – Режим доступа до ресурсу: <https://publications.parliament.uk/pa/cm201719/cmselect/cmfaфf/780/78005.htm>.
86. The Truss Administration – What Can We Expect on...Russia and China [Електронний ресурс] // British Foreign Policy Group. – 2022. – Режим доступа до ресурсу: <https://bfpг.co.uk/2022/09/truss-what-can-we-expect-russia-china/>.
87. Thibaud H. Towards ‘Global Britain’ ? Theresa May and the UK’s Role in the World after Brexit [Електронний ресурс] / Harrois Thibaud // OpenEdition

- Journals. – 2018. – Режим доступа до ресурсу:
<https://journals.openedition.org/osb/2119#tocfrom1n5>.
- 88.“The UK’s new relationship with the EU” [Электронный ресурс] // GOV.UK.
– 2021. – Режим доступа до ресурсу:
<https://www.gov.uk/government/publications/summary-the-uks-new-relationship-with-the-eu/summary-the-uks-new-relationship-with-the-eu>
- 89.“Theresa May’s Brexit speech of 17 January 2017” [Электронный ресурс] // CEPS. – 2017. – Режим доступа до ресурсу:
<https://www.ceps.eu/?s=Theresa+May%E2%80%99s+Brexit+speech+of+17+January+2017>.
- 90.Uklabour The Official Instagram Account of Labour Party. URL:
https://instagram.com/uklabour?utm_medium=copy_link
- 91.“UK foreign policy in a shifting world order” [Электронный ресурс] // Parliament UK. – 2018. – Режим доступа до ресурсу:
<https://publications.parliament.uk/pa/ld201719/ldselect/ldintrel/250/25009.htm>.
- 92.“UK foreign policy in a shifting world” [Электронный ресурс] // House of Lords/ Select Committee on International Relations/ 5th Report of Session 2017–19. – 2019. – Режим доступа до ресурсу:
<https://publications.parliament.uk/pa/ld201719/ldselect/ldintrel/250/250.pdf>.
- 93.UK Public Opinion on Foreign Policy & Global Britain – 2020 Survey [Электронный ресурс] // BFPG. – 2020. – Режим доступа до ресурсу:
<https://bfpг.co.uk/2020/06/public-opinion-foreign-policy/>.
- 94.UK to spend at least £2.3bn on Ukraine war effort in 2023 [Электронный ресурс] // Financial Times. – 2022. – Режим доступа до ресурсу:
<https://www.ft.com/content/2a55ff3b-6d80-4cc4-99b0-0b2c95d0dbe5>.
- 95.“View on foreign policy after Brexit: growing pains Editorial” [Электронный ресурс] // The Guardian. – 2021. – Режим доступа до ресурсу:
<https://www.theguardian.com/commentisfree/2021/may/05/the-guardian-view-on-foreign-policy-after-brexit-growing-pains>.

96. War in Europe gives the UK new momentum for a role on the world stage [Електронний ресурс] // France 24. – 2022. – Режим доступу до ресурсу: <https://www.france24.com/en/europe/20220413-war-in-europe-gives-the-uk-new-momentum-for-a-role-on-the-world-stage>.
97. War in Europe: Responding to Russia's Invasion of Ukraine [Електронний ресурс] // Reliefweb. – 2022. – Режим доступу до ресурсу: <https://reliefweb.int/report/ukraine/war-europe-responding-russia-s-invasion-ukraine>.
98. What should Ukraine expect from UK's PM Truss? [Електронний ресурс] // Aljazeera. – 2022. – Режим доступу до ресурсу: <https://www.aljazeera.com/features/2022/9/8/what-should-ukraine-expect-from-uks-pm-truss>.
99. Why Britain should continue to support Ukraine [Електронний ресурс] // Council on Geostrategy. – 2022. – Режим доступу до ресурсу: <https://www.geostrategy.org.uk/britains-world/why-britain-should-continue-to-support-ukraine/>.
100. Will UK support for Ukraine change under Liz Truss? [Електронний ресурс] // The Kyiv Independent. – 2022. – Режим доступу до ресурсу: <https://kyivindependent.com/world/will-uk-support-for-ukraine-change-under-liz-truss>.
101. Wilson J (2016) Jeremy Corbyn wants Britain to remain in the EU —but here are all the times he said it was bad. Business Insider, 14 April, <http://uk.businessinsider.com/jeremy-corbyn-is-making-a-big-speech-saying-we-should-remain-in-the-eu-heres-all-the-times-he-said-the-eu-was-bad-2016-4>.
102. What next for Global Britain under a Truss premiership? [Електронний ресурс] // The Foreign Policy Centre. – 2022. – Режим доступу до ресурсу: <https://fpc.org.uk/what-next-for-global-britain-under-a-truss-preiership/>.

103. Wright B (2002) Analysis: Anglo-American special relationship, BBC News, 6 April, <http://news.bbc.co.uk/2/hi/americas/1913522.stm>.
104. Wright N. Brexit and the Re-Making of British Foreign Policy [Електронний ресурс] / Nicholas Wright // UCL European Institute. – 2018. – Режим доступу до ресурсу: <https://www.ucl.ac.uk/european-institute/news/2017/dec/brexit-and-re-making-british-foreign-policy>.
105. Yule-Smith O. LOSING ITSELF IN A ROLE: A HALF-CENTURY OF BRITISH FOREIGN POLICY [Електронний ресурс] / <https://warontherocks.com/2021/06/losing-itself-in-a-role-a-half-century-of-british-foreign-policy/>.

ДОДАТОК А: КОНЦЕПТУАЛІЗАЦІЯ МІСЦЯ ВЕЛИКОЇ БРИТАНІЇ У СВІТІ [63]

Вінстон Черчілль просуває «три кола» (жовтень 1948 р.):	«Якщо я дивлюся на майбутнє нашої країни на мінливій сцені людської долі, я відчуваю існування трьох великих кіл серед вільних націй і демократій. Перше коло для нас – це, природно, Британська Співдружність та Імперія з усім, що включає. Крім того, є англomовний світ, у якому ми, Канада, інші британські домініони та Сполучені Штати відіграємо таку важливу роль. І, нарешті, є Об'єднана Європа. Ці три величні кола співіснують, і якщо вони з'єднані разом, немає сили чи комбінації, яка могла б повалити їх або навіть кинути виклик
Едвард Хіт описує Британію як «середню державу першого рангу» (грудень 1970 р.):	«Ми будемо собою: народом, який дивиться на зовнішність, нацією зі світовими обов'язками, середньою владою першого рангу... Наші власні інтереси мають бути на першому місці... потім інтереси Європи та Північноатлантичного альянсу... Ми будемо укладення договору в не укладення контракту. Ніхто краще за британців не знає, що ви просто не можете

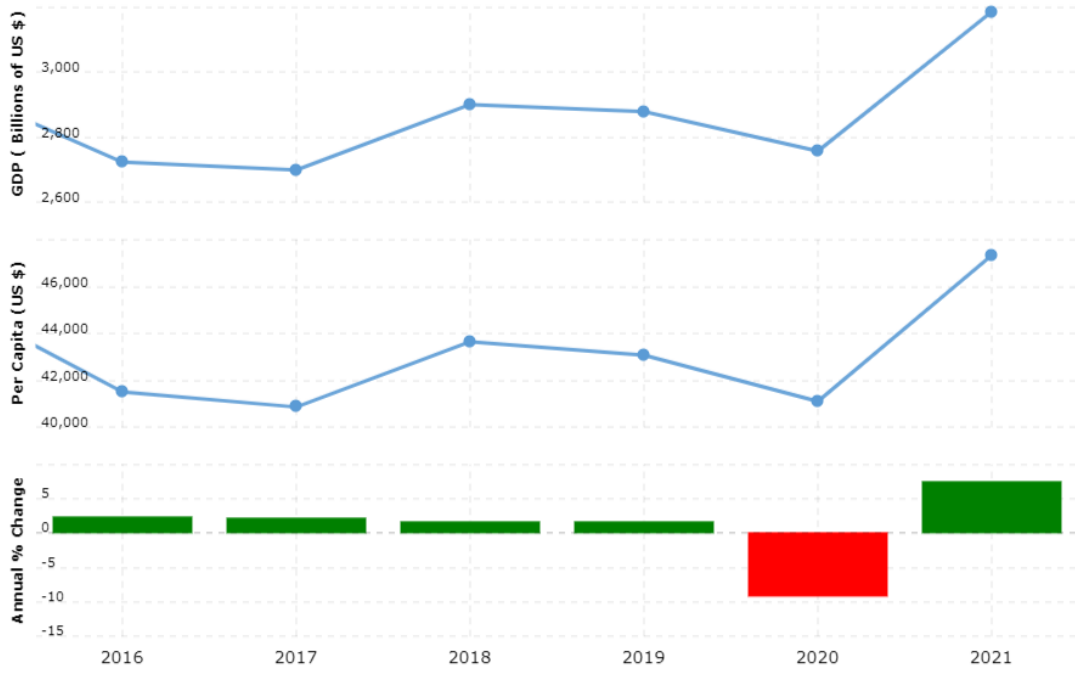
	дозволити собі зупинити світ і піти...
Коментарі Маргарет Тетчер після перемоги на Фолклендських островах щодо повернення британського занепаду (липень 1982 р.):	«Ми перестали бути нацією, що відступає. Натомість у нас знову знайдена впевненість – народжена в економічних битвах у себе вдома, перевірена і знайдена за 8000 миль. Ця впевненість приходить від повторного відкриття нас самих і зростає разом із відновленням нашої самоповаги. І тому сьогодні ми можемо радіти нашому успіху на Фолклендських островах і пишатися досягненнями чоловіків і жінок нашої Оперативної групи. Але ми робимо це, а не як останнє мерехтіння полум'я, яке незабаром має згаснути. Ні, ми радіємо, що Британія знову розпалила той дух, який запалював її протягом багатьох минулих поколінь і який сьогодні почав горіти так само яскраво, як і раніше. Британія знову опинилася в Південній Атлантиці і не буде оглядатися на здобуту перемогу».
Тоні Блер описує Велику Британію як трансатлантичний «міст» (листопад 1997 р.):	«Сильний у Європі і сильний у США. Немає вибору між двома. Сильніший з одним означає сильнішим з іншим. Нашою метою має бути поглиблення наших відносин із США на всіх рівнях. Ми – міст між США та Європою. Давайте використаємо це. Коли Британія та Америка працюють разом на міжнародній арені, ми мало чого не можемо досягти».
Промова Тоні Блера про «головну владу» (листопад 1999 р.):	«Нації повинні мати відчуття свого місця у світі. Вони повинні знати, хто є їхніми союзниками; їхні міжнародні точки відліку; їх місце та роль у владній структурі націй світу. [...] Проте я вважаю, що пошуки тепер можуть закінчитися. Ми подолали наше імперське минуле – і симптоми відміни. Ми більше хочемо, щоб нас серйозно сприймали не лише за нашу історію, а за те, ким ми є і ким станемо. У нас нова роль. Не озиратися назад і не намагатися відтворити себе як видатну наддержаву 1900 року, ані прикидатися греками перед римлянами американців. Використовувати сильні сторони нашої історії, щоб будувати наше майбутнє не як

	супердержава, а як головна держава, як сила, яка знаходиться в центрі альянсів і міжнародної політики, які формують світ і його майбутнє. Заангажований, відкритий, динамічний, партнер і, де можливо, лідер в ідеях і впливі, ось де Британія має бути. Але – і ось вибір – якщо ми хочемо цієї ролі, ми повинні відкинути повзучий ізоляціонізм і застарілу думку про те, що нація є «незалежною», лише якщо вона стоїть осторонь».
Тоні Блер знову підкреслює свою відданість ролі «міста» після вторгнення в Ірак (листопад 2004 р.):	«Для Великобританії нараз слово «унікальний» підходить. Нам належить грати унікальну роль. Назвіть це мостом, двосмуговою автомагістраллю, поворотом або назвіть проклято високим дротом, як це часто відчувається; наша робота полягає в тому, щоб тримати погляди по обидва боки Атлантики, використовувати старі добрі британські характеристики здорового глузду і аргументувати. Роблячи це, ми не перетворюємо нашу країну на американського пуделя чи європейського муніципалітету, ми просуваємо британські національні інтереси у зміненому світі на початку 21 століття. І так, ми повинні бути оптимістами та впевненими у здатності це зробити».
Гордон Браун описує Великобританію як «першу багатонаціональну державу» (листопад 2007 р.):	«З перших років цього молодого століття ми вже можемо розрізнити те, що Британія, перша багатонаціональна держава, завжди знала: що успіх вимагає, щоб люди різних рас, релігій та походження навчилися жити в гармонії один з одним»
Вільям Хейг про Великобританію «у мережевому світі» (липень 2010 р.):	«Простіше кажучи, світ змінився, і якщо ми не змінимося разом із цим, роль Британії зменшиться з усім, що це означає для нашого впливу на світові справи, для нашої національної безпеки та для нашої економіки. Досягнення наших зовнішньополітичних цілей стало важчим і стане ще важчим, якщо ми не будемо готові діяти інакше. [...] У цьому

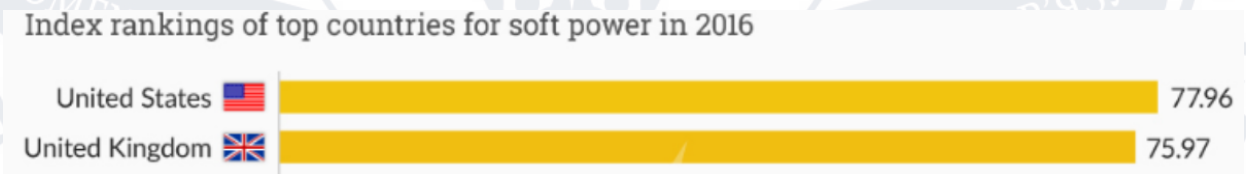

	мережевому світі Велика Британія має бути не тільки активним і впливовим членом багатосторонніх організацій, а й забезпечити, щоб наша дипломатія була достатньо гнучкою, інноваційною за своєю природою та глобальною, щоб створити наші власні перехресні мережі зміцнених двосторонніх відносини».
Девід Кемерон відкидає «тезу про занепад» (листопад 2010 р.):	«З точки зору нашої ролі у світі, правда полягає в тому, що багато інших країн позаздрили б картам, якими ми володіємо: не тільки міцній силі наших військових, а й нашому унікальному переліку інших активів, які сприяють нашій політичній вазі в світі: наша глобальна мова; міжконтинентальний діапазон нашого часового поясу; наші університети світового рівня; культурний вплив ВВС, Британської Ради та наших чудових музеїв у всьому світі; державна та дипломатична служба, які шануються у всьому світі за їх професіоналізм та неупередженість Ми знаходимося в центрі найпотужніших інституцій світу, від G8 і G20 до НАТО, Співдружності та Ради Безпеки ООН. У нас глибокі й тісні стосунки з Америкою. Ми є сильними та активними членами Європейського Союзу, воротами до найбільшого єдиного ринку у світі. Небагато країн на землі мають таку потужну комбінацію активів, і ще менше країн мають можливість якнайкраще їх використовувати. Те, що я бачив за перші шість місяців на посаді прем'єр-міністра, — це Британія в центрі всіх великих дискусій. Тому я відкидаю цю тезу про занепад. Я твердо вірю, що цей відкритий, мережевий світ грає на користь сильних сторін Великобританії, але ці величезні зміни у світі означають, що ми постійно повинні адаптуватися».

ДОДАТОК Б: РЕЙТИНГ СПОЛУЧЕНОГО КОРОЛІВСТВА ВВП 2016-2022 [94]

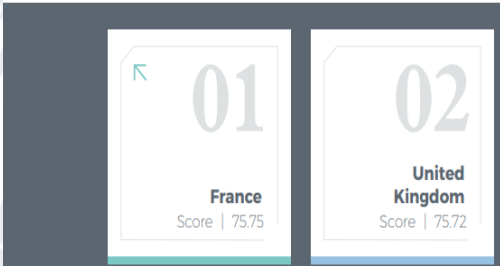
СПОЛУЧЕНЕ КОРОЛІВСТВО У РЕЙТИНГУ М'ЯКОЇ СИЛИ 2016-2022: [50]

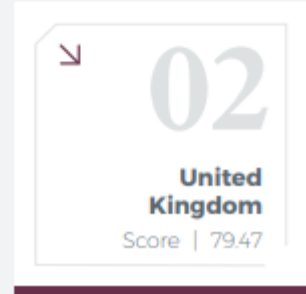
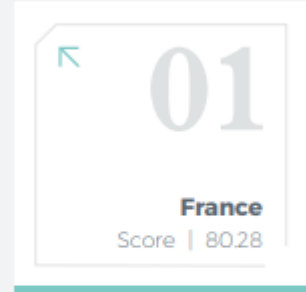
THE SOFT POWER 30

2017 RESULTS

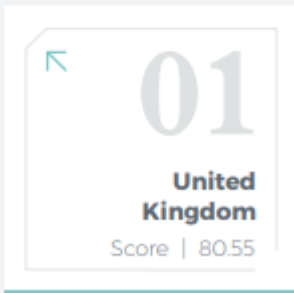
↖ upward mover   ↘ downward mover   — no mover

2019 RESULTS

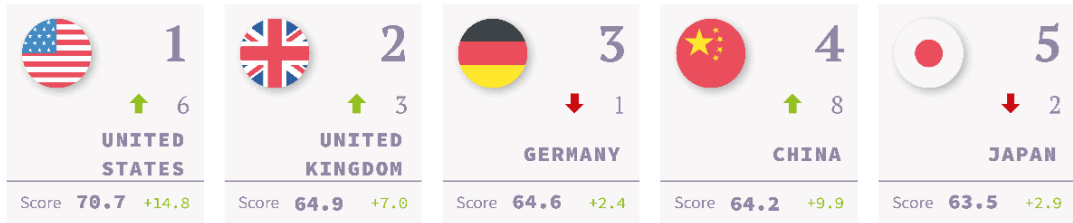
2018 RESULTS

THE WORLD'S TOP 10 SOFT POWER NATIONS 2022

РЕЙТИНГ СПОЛУЧЕНЕ КОРОЛІВСТВА У ВІЙСЬКОВІЙ МОГУТНОСТІ: [69]

2016:

5	United Kingdom	150 000	182 000	6 642	879	66

2017:

6 United Kingdom
PwrIdx: 0.2131, GFP Affiliations: Europe; NATO; European Union

2018:

6. United Kingdom
Power Index rating: 0.2131

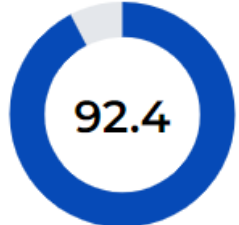
2020:

8	United Kingdom	0.1717

2022:

8	United Kingdom	
	PwrIndx Score: 0.1382	

ЗАГАЛЬНИЙ РЕЙТИНГ СПОЛУЧЕНОГО КОРОЛІВСТВА У СВІТІ У 2022 РОЦІ: [70]

#8	OVERALL RANK	CATEGORY	SCORE	RANK
No Change in Rank from 2021 92.4 Overall Score Read our methodology to see how the scores and rankings were calculated.		Adventure	37.4	#37
		Agility	75.1	#10
		Cultural Influence	79.5	#6
		Entrepreneurship	86.4	#4
		Heritage	61.5	#14
		Movers	12.4	#65
		Open for Business	57.5	#32
		Power	79.5	#5
		Quality of Life	79.6	#12
		Social Purpose	71.9	#12